

UNIVERZITA KARLOVA

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd a starých jazyků

Lenka Magdalena Baštová

ŽALM 104

Exegeze a jeho ohlasy v dokumentech církve 20. a 21. století

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L.

Praha 2024

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 5. 2024

Lenka Magdalena Baštová

Bibliografická citace

Žalm 104: Exegeze a jeho ohlasy v dokumentech církve 20. a 21. století : diplomová práce / Lenka Magdalena Baštová ; vedoucí práce: doc. Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L. – Praha, 2024. – 83 s.

Anotace

Práce nazvaná Žalm 104 s podtitulem Exegeze žalmu a jeho ohlasy v dokumentech církve 20. a 21. století je věnovaná rozboru žalmu a církevním dokumentům, které na něj odkazují. V sedmi kapitolách se zabývá literárním rozbořením žalmu, pojednáním o Knize žalmů a členěním žalmů, liturgickým užitím Ž 104 a rozdělením veršů žalmu. Ve druhé kapitole porovnává Ž 104 se zprávou o stvoření z Gn 1. Práce dále rozebírá dějinný kontext vzniku žalmu, zmiňuje podobnost s egyptským chvalozpěvem na Atona, popisuje představy starověkých lidí o světě a jeho stvoření, které se vztahují k Ž 104. Ve čtvrté kapitole uvádí různé interpretační roviny žalmu, zabývá se každým veršem jednotlivě. Dále se věnuje prohloubení některým biblicko – teologickým tématům, mezi něž vybírá téma Boha Stvořitele, boží tvář, ducha božího, žehnání a dobrořečení, demytologizaci, chléb a víno, moře a stromy. V dokumentech církve se zaměřuje především na encykliku *Laudato si'* a krátce zmiňuje dokumenty *Bible a morálka* a *Společenství a služba*. V závěru práce uvádí poselství žalmu pro současnost, které vnímá v oblasti modlitby a důvěry v Boha, v podnětech pro výchovu k jinému způsobu života a v podávání impulsů pro politická jednání ve směru k větší péči o stvořený svět a jeho ekologickou ochranu.

Klíčová slova

Žalm, Hospodin, chvalozpěv, stvoření, životní prostředí

Abstract

The work entitled Psalm 104 with the subtitle Exegesis of the Psalm and Its Echoes in Church Documents of the 20th and 21st Centuries is dedicated to the analysis of the psalm and church documents that refer to it. In seven chapters, it deals with the literary analysis of the psalm, discussion on the Book of Psalms and the division of psalms, the liturgical use of Psalm 104, and the division of its verses. In the second chapter, it compares Psalm 104 with the creation account in Genesis 1. Furthermore, the work examines the historical context of the psalm's origin, mentioning similarities with the Egyptian hymn to Aton, describes the ancient people's concepts of the world and its creation, which relate to Psalm 104. In the fourth chapter, it presents various interpretative levels of the psalm, addressing each verse individually. It also delves into the deepening of certain biblical – theological themes, including the theme of God the Creator, the face of God, the spirit of God, blessing and benediction, demythologization, bread and wine, the sea and trees. In church documents, it focuses primarily on the encyclical letter *Laudato si'* and briefly mentions the documents *Bible a Morálka* (Bible and Morality) and *Společenství a služba* (Community and Service). In conclusion, the work presents the message of the psalm for the present, which is perceived in the areas of prayer and trust in God, in prompts for education towards a different way of life, and in providing impulses for political action towards greater care for the created world and its ecological protection.

Keywords

Psalm, God, Lord, praise, worship, creation, environment

Počet znaků (včetně mezer): 115 556

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce doc. Jaroslavu Brožovi za pomoc při výběru tématu, za systematické doprovázení, podporu a trpělivost.

Děkuji doc. Jiřímu Benešovi za poskytnutí vlastních poznámek z práce nad žalmem a za konzultaci během biblické exegeze.

Děkuji doc. Mirej Ryškové za odbornou konzultaci během dokončování práce.

A rovněž děkuji své snaše Gabriele Baštové, Dis. za obětavou a trpělivou pomoc při častých úpravách textu.

Obsah

Úvod.....	8
1. Jazykový a literární rozbor žalmu 104.....	10
1.1 Literární popis žalmů.....	10
1.2 Členění žalmů.....	12
1.3 Použití Ž 104 v liturgii.....	14
1.4 Členění veršů Ž 104.....	15
2. Zpráva o stvoření v Gn 1 a její paralela v Ž 104.....	18
2.1 Gn 1 a Ž 104.....	18
2.2 Vznik stvoření podle Gn 1 a jeho podobnosti v Ž 104.....	18
2.3 Rozdílnosti Ž 104 oproti Gn 1.....	21
3. Exegeze v dějinném kontextu.....	22
3.1 Doba vzniku.....	22
3.2 Chvalozpěv na Atona.....	23
3.3 Dobové představy.....	24
4. Různé interpretační roviny žalmu 104.....	26
5. Prohloubení výrazných biblicko – teologických témat.....	48
5.1 Bůh Stvořitel.....	48
5.2 Boží tvář.....	49
5.3 Boží duch.....	50
5.4 Žehnání a dobrořečení.....	51
5.5 Demytologizace.....	52
5.6 Moře.....	53
5.7 Chléb a víno.....	54
5.8 Stromy.....	55
6. Studium citací žalmu 104 a aluzí v církevních dokumentech 20. a 21. století, zejména v Laudato si' papeže Františka.....	57
6.1 Bible a morálka.....	57
6.2 Společenství a služba.....	58
6.3 Laudato si'.....	59
7. Poselství Ž 104 v teologii pro současnost.....	66
7.1 Chvála, důvěra, děkování.....	66
7.2 Výchova k jinému stylu života.....	67
7.3 Politická jednání.....	68
Závěr.....	70
Seznam zkratk.....	73
Použitá literatura.....	74

Přílohy.....	76
7.4 Achnatonův chvalozpěv na Slunce.....	77
7.5 Chvalozpěv stvoření sv. Františka.....	82

Úvod

Svou magisterskou práci jsem se rozhodla zaměřit na žalm (Ž) 104 pro jeho zaměření k oslavě stvoření. Vybrala jsem si téma oslavy a ochrany stvořené přírody, protože jsem se v posledních letech, zvláště během covidových uzávěrek, ocitala ve vesnickém prostředí, na dlouho neopečovávané zahradě a v izolaci od křesťanů, kteří v tom místě nepobývají, a kladla jsem si otázky, jak žít a chválit Boha ve stvoření. Byla jsem vytržena z každodenního kontaktu s lidmi v původním farním společenství. Náhle mě obklopovaly lesy, pole, řeka a zplanělá zahrada. Kladla jsem si otázku, jak mohu hlásat evangelium všemu stvoření, k čemuž nás vybízí Ježíš (Mk 16,15), na tomto místě, kde lidé o Ježíši slyšet snad ani nechtějí. V této odloučenosti od lidí jsem se zabývala postavou Františka z Assisi, jeho kázáním ptákům či rybám, jak je dochovaly legendy, encyklikou *Laudato si'* i výpověďmi Ž 104, což mě nakonec dovedlo k tématu této diplomové práce.

Cílem mé práce je spojit rozbor tohoto žalmu se studiem ekologických témat současnosti, zejména v souvislosti se studiem encykliky papeže Františka *Laudato si'* (LS), kterou jsme v průběhu studia promýšleli z více úhlů a souvislostí.

Metodou práce je analýza textu Ž 104 za pomoci odborné literatury, zařazení do dobového kontextu, dále dějiny výkladu pomocí diachronního a syntetického přístupu, rozbor a výklad církevních dokumentů, především encykliky *Laudato si'*, nakonec syntéza získaných poznatků ve formulaci významu jeho obsahu pro současnou dobu.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. Na začátku nahlíží Ž 104 z hlediska literárního. Zahrnuje obecně charakteristiku hebrejské poezie, řazení žalmů uvnitř knihy žalmů, dělení žalmů do různých kategorií; zabývá se i místem Ž 104 v liturgii a rozebírá žalm po jednotlivých verších.

V další části se práce zaměřuje na porovnání zprávy o stvoření na začátku knihy Genesis (Gn) s textem Ž 104 a hledá podobnosti a rozdílnosti v jejich obsahu.

Třetí kapitola sleduje exegezi žalmu v dějinném kontextu, tedy hledá odpověď na dobu vzniku žalmu, zkoumá ji na základě dostupné literatury, dobových představ, které by se v žalmu mohly objevovat, a porovnává Ž 104 s egyptským hymnem Chvalozpěv na Atona.

Čtvrtá kapitola se zabývá různými exegetickými výklady jednotlivých veršů, přičemž se opírá především o odbornou komentářovou literaturu.

Následující kapitola je věnována několika vybraným biblicko – teologickým tématům. V šesté kapitole se práce zabývá obsahem encykliky papeže Františka Laudato si' (LS) z hlediska společných témat s Ž 104 a zkoumá, zda se podobná tematika nebo citace Ž 104 neobjevují i v některých dalších novodobějších dokumentech církve. V závěrečné sedmé kapitole je shrnuto poselství Ž 104 pro současnost.

1. Jazykový a literární rozbor žalmu 104

1.1 Literární popis žalmů

V Bibli bychom Ž 104 našli ve sbírce s názvem „Žalmy“. Jedná se o sbírku menších literárních jednotek nejrůznějšího druhu. Jde o básně náboženského, posvátného obsahu a účelu. Podle obsahu mají charakter chvalozpěvu nebo žalozpěvu. Tyto básně byly zhudebňovány; v záhlaví mnoha z nich byl nápis *šír*, to v překladu znamená píseň, anebo případně *mizmór*, tj. píseň doprovázená strunnými nástroji. Židé většinu z nich používali jako písně při bohoslužbách, proto se sbírce těchto žalmů říká také „Žaltář“, což byl původně bohoslužebný zpěvník.

Žalmy patří do mudroslovných židovských knih, jejich vyjadřování je tedy poetické. Jednotlivé verše žalmů obsahují charakteristické znaky hebrejské poezie, která je vytvářena jinými literárními prostředky, než jaké jsou používány v české poezii. Ve verších je důležitý rytmus, který je vytvářen přízvuky, zatímco v české poezii je kladen důraz na rytmus slabik, a proto je do českého jazyka nelze snadno veršovat. C. S. Lewis míní, že jde o moudré boží opatření, protože tato forma překladem veršů do jiných jazyků neztrácí svůj hlavní formální charakteristický rys.¹

Ve verších žalmů se objevuje celá řada symbolů, přirovnání a antropomorfismů, neboť Semité nemají v oblibě abstraktní výrazy a raději používají takovéto příměry. V žalmech se střídají dokonavá a nedokonavá slovesa; nezřídka se objevují imperativy ve smyslu výzvy k oslavě Hospodina apod. Dále ve verších žalmů najdeme zejména pro hebrejskou poezii příznačné paralelismy, tzn. dvouverší se synonymy; protiklady, stupňování anebo drobné obměny významu. Ve druhé polovině verše se tedy opakuje v podobném smyslu výpověď jeho první poloviny.

---

¹ LEWIS, s. 8

O *paralelismu membrorum* říká Pavel Filipi, že „nejde o prosté opakování; druhá polovina jedná sice o téže věci, avšak v jiné perspektivě. K vyjádření jedné myšlenky tak často nestačí jediná výpověď, nýbrž výpovědi dvě a někdy i tři. V paralelismech nejde jen o vyjádření dvojí (či trojí) perspektivy, nýbrž jde snad i o vzdálený ohlas pravidla, že pravdivost potvrzuje výpověď dvou nebo tří svědků (Dt 17,6).“² V Ž 104 je takovýto synchronní paralelismus *membrorum* typicky rozeznatelný zejména ve vv. 7 a 33. V některých verších žalmu je často záměrně dílčím způsobem skrytý.

Poezii samotnou považuje Lewis za jakési vtělení Boha, za specifickou formu, která dává tvar tomu, co bylo až do této chvíle neviditelné a neslyšitelné. Ve svých *Úvahách nad žalmy* zmiňuje velkou boží obrazotvornost, která pro své vlastní potěšení i pro potěšení lidí spolupůsobila od počátku při stvoření lidí i andělů a vytvořila i celý svět přírody. A protože se Bůh podrobil i tomu, vyjadřovat se v lidské řeči, je dobré, že tato řeč mohla být alespoň někdy poezí³. Užitím poezie se poetickým stává okolní svět i lidé a při četbě, zpěvu či recitaci žalmů se jejich duch znovu obnovuje.

Podobně také sv. Atanáš píše v listě k Marcellinovi: „Kniha žalmů je jako zahrada, která má v sobě plody všech ostatních starozákonních knih, neboť jim propůjčuje vybranou chuť poezie, ale také má své plody vlastní.“⁴

Když se podíváme na jednotlivé žalmy, vidíme, že některé z nich mají jisté podobnosti, a proto se je teologové v různých dobách pokoušeli rozdělit do několika skupin. Používali k tomu různá kritéria. Asi třetinu žalmů zařadili mezi žalozpěvy, které volají po vysvobození z tíživé situace. Další skupinu žalmů označili jako chvalozpěvy, ty sloužily především pro veřejné bohoslužby. A v menším počtu se mezi žalmy objevily i žalmy poučné a mravoučné, které vyučují životní moudrosti. Několik žalmů má dějinný charakter; tyto básně připomínají velkolepé události z národního života.

---

² FILIPI, s. 84

³ DRÁPAL, s. 8–9

⁴ BOGNER, s. 8; cit. Migne. Patr. gr. 27,12;

Ž 104 se řadí mezi chvalozpěvy a zároveň má charakter hymnu, tedy oslavné básně.⁵ Skrze modlitbu tohoto žalmu se učíme chápat všední zkušenosti jako zakoušení Boha, a to nás následně vede do dobrořečení a vděčnosti. Skrze tato poznání se otevírá náš duchovní zrak k vidění boží krásy a dobroty. Zdánlivé samozřejmosti, které běžně obklopují náš život, přivádí žalmistu v Ž 104 do ohromujícího poznání, výkřiku údivu z velkorysé boží tvořivosti a krásy; a ta ho následně vede k vděčné důvěře ve stvořenou skutečnost, jenž je dílem boží přízně. Učíme se touto cestou nebýt lhostejní ke světu, který nás obklopuje. Lhostejnost je *protiklad naděje .... protivník* oslavy Boha, protivník vděčnosti a úžasu. Oslavovat Boha *znamená nově objevovat život jako úplně a zcela nesamozřejmou zkušenost dobroty a krásy. Je to ještě více než řeč radosti.*⁶

1.2 Členění žalmů

Kniha žalmů tedy představuje sbírku básní různých žánrů z nejrůznějších období izraelských dějin. Některé z nich se uplatňovaly v rámci kultických úkonů v jeruzalémském chrámu, jiné můžeme považovat za náboženské básnění, které se v kultu neužívalo a sloužilo spíše k samostatné modlitbě a rozjímání.

Celá sbírka žalmů se rozdělovala do pěti jednotlivých knih. Toto dělení se ustanovilo podle doxologií, které se objevují na konci Ž 40, 71, 68 a 105. Pochází z doby cca 3. století před Kristem.⁷

V rámci exegetických studií probíhaly i další pokusy rozčlenit jednotlivé žalmy do různých kategorií. Jedním z měřítek byl pokus rozdělit žalmy podle slov v nadpisech (*mizmór, šír, maskil, michtam*, apod.), ale historické a etymologické informace z těchto pojmů nevedly k jednoznačným jasným závěrům, které by postačovaly ke stanovení konkrétních oddílů, proto se od snahy o toto rozčlenění žalmů upustilo.

---

⁵ K těmto žalmům se řadí i Ž 8, 19, 139 a 148, každý z nich má svůj specifický charakter.

⁶ BALDERMANN, op. cit., s. 64–63

⁷ Existovalo ještě starší dělení, které se týkalo prvních tří knih žalmů, a to bylo odvozeno od používání božího jména. Ž 1–40 se vyskytuje jméno Jahve ve významu Hospodin, žalmy 41–71 používají jméno Elohim, tedy Bůh a třetí sbírka, Ž 72–68 používá opět jméno Jahve, viz BOGNER, s. 6

Další ze způsobu členění navrhl v roce 1906 německý teolog Hermann Gunkel. Rozdělil žalmy do čtyř skupin podle žánrů. Podle charakteristického jazyka, obsahu a situačního kontextu rozdělil žalmy na *hymny*, *prosby národní*, *prosby osobní* a *modlitby osobní vděčnosti*. Tohoto rozdělení se dále ujal biblický kritik Franz Grüsemann. Skupiny podrobněji prozkoumal a konkrétně skupinu hymnů, mezi které se řadí Ž 104, rozdělil podle charakteristických znaků do dalších dvou skupin. „Charakteristickým znakem jedné skupiny je ‘vstupní imperativ’ (např. ‘Chvalte Hospodina’), pro druhou jsou typické řady participií připomínajících největší boží skutky.“⁸

Postupně vznikaly další a další hypotézy, ale protože se díky velkému množství dělení stávaly nepřehlednými, rozhodl se německý teolog Claus Westermann tyto skupiny opět zúžit, a tak vzniklo dělení žalmů na pouhé dvě skupiny, a to podle jejich způsobu postoje člověka před Bohem, a sice na *chválu* nebo *nářek*. Toto rozdělení se používá i v současnosti a podle tohoto obsahu se Ž 104 řadí právě mezi chvalozpěvy.

Jednotlivé části knihy žalmů jsou také někdy paralelně přiřazeny k pěti knihám Mojžíšovým. Židovské čtení žalmů a jejich prozpěvování bylo pro židy podnětem k opakování a prohlubování znalostí těchto pěti knih, které židé označují jako boží zákon, *Tóru*. Ž 104 podle tohoto číselného rozdělení koresponduje s knihou Numeri (Nu), protože je zařazen do čtvrté knihy žalmů. Patří do skupiny žalmů (101–106), které se svým obsahem věnují tématice uplatnění božího kralování. Konkrétně v Ž 104 je Bůh představený jako milostivý a starostlivý Stvořitel a král.⁹

---

⁸ ROMER, s. 588

⁹ HROBŇ, s. 39

1.3 Použití Ž 104 v liturgii

Některé ze žalmů byly pravidelně používány během židovské liturgie. V židovské bohoslužebné praxi je tak dosud Ž 104 pravidelně recitován po odpolední modlitbě o šabat, v rozmezí mezi svátky Sukkot (tzv. Svátek stánků) a šabat ha-ggadol (velký, poslední šabat před Velikonocemi), tedy zhruba od října do začátku dubna následujícího roku.

Po vzniku prvních křesťanských církevních obcí se tato modlitební zkušenost ujala i v setkávání křesťanů, a dodnes jsou žalmy součástí oslavy mše svaté; církve se je denně modlí při četbě breviáře, a to jak v řeholních společenstvích, tak i mezi kněžími i laiky.

V křesťanské liturgii se Ž 104 používá v souvislosti s událostmi spojenými s darováním božího ducha, proto je zařazen do bohoslužeb při prosbách o seslání Ducha Svatého a při slavnostech spojených s biřmováním. Zaznívá dále během obřadů Bílé soboty, v nichž navazuje na čtení první kapitoly knihy Genesis (Gn); po popisu stvoření světa je jakousi ozvěnou a zároveň mocnou chválou Bohu za vše, co stvořil ze své nesmírné dobroty na samém počátku dějin světa.

Pokud se soustředíme na souvislé, kontinuální čtení žalmů, pak se nabízí souvislost s předchozím Ž 103 a zdá se, jako by na sebe tyto žalmy navazovaly. Začínají a končí stejnou výzvou k duši, k dobrořečení Hospodinových děl, k žehnání. I přes tuto podobnost, je celkové pojetí obou rozdílné. Ž 104 je spíše modlitbou, v níž je popis interakce božího konání s odezvou, které toto jednání vyvolává u stvoření.¹⁰

---

¹⁰ „Psalm 104 suggest a number of models for understanding God's relationship with creation. Go dis like the clokmaster, ... like the farmer ... Go dis the energy or systém of nature.“ GOLDINGAY, vol. 1, op. Cit., s. 71

1.4 Členění veršů Ž 104

V této kapitole uvedu několik příkladů různého členění veršů Ž 104, se kterými jsem se během studia výkladů Ž 104 setkala.

Členění veršů podle britského anglikánského starozákonního teologa Johna Edgara Goldingaye podává žalmistovu řeč jako uspořádanou, tzn. promyšlenou.¹¹ Žalmista v ní postupuje od sebe k Bohu (v. 1); od Boha k sobě (vv. 33–35); od sebe (*dobrořeč má duše Hospodina*) k ostatním (*halelujte Hospodina*); od Boha (vv. 1–2) ke stvoření; od nebe (vv. 2–4) k zemi (v. 5) – tj. seshora dolů; od minulosti (vv. 5–9) do přítomnosti (v. 10); od božího tvoření (vv. 5–9) k božimu pečování (v. 10nn); od zvěře (vv. 11–14.17–22) k člověku (vv. 14–15.23); od teofanie (vv. 1–4) k boží přítomnosti (vv. 30–32); od výzvy k *duši* (v.1) k výzvě k posluchačům (v. 35) – tj. od sebe k jiným; od pozorování a popisu (vv.1–32) k závazku (vv. 33–34); od vyznání víry (vv.1–34) k orákulu (v. 35); od reflexe svého okolí (vv. 1–32) k sebereflexi (vv. 33–34) – tj. zvnějšku dovnitř; od boží akce k reakci stvoření (vv. 27–32). V žalmistově řeči je dvojí pohyb, který vypovídá o potřebě přijímat, co Bůh dává (vv. 10–15,27–32), a dávat, co Bohu náleží (vv. 33–34).

Dalším teologem, který se věnoval ve svých biblických komentářích žalmů rozboru veršů Ž 104, je nizozemský teolog Willem A. Van Gemeren. Z jeho práce uvádím tuto koncentrickou strukturu Ž 104 podle témat.¹²

- a) vv. 1–4 // 104,31–35 oslava Boha
- b) vv. 5–9// stvoření světa (materiál)
- c) vv. 10–18 // 104,24–26 zvířata
- d) vv. 19–23 (vrchol chiasmu) řád stvořeného světa

---

¹¹ „Jde od obecného (kosmos) k jednotlivému (příroda, člověk). Tvoření, předmět vděčnosti, je líčeno jako (a) uspořádání (přeskupení) vesmírných skutečností; (b) tvorba základů života pro živočichy; (c) zrytmizování času.“ FILIPI: Pozvání k naději, op. Cit., s. 118

¹² Van GEMEREN, s. 657–658

c') vv. 24–26 zvířata

b') vv. 27–30 budování světa (péče o zemi)

a') vv. 31–35 oslava Boha

A dále také strukturu podle řečových jednotek:

vv. 1a řeč (výzva) k duši

vv. 1b–14 řeč k Bohu (modlitba) – katalog Hospodinových činů

vv. 15–19 popis stvoření

vv. 19–20 řeč k Bohu (modlitba) – katalog Hospodinových činů

vv. 21–23 popis stvoření

vv. 19–20 řeč k Bohu (modlitba) – katalog Hospodinových činů

vv. 21–23 popis stvoření

v. 24 řeč k Bohu (modlitba) – katalog Hospodinových činů

v. 25 popis stvoření

vv. 26–30 řeč k Bohu (modlitba) – katalog Hospodinových činů (orákulum)

vv. 31–32 vyznání víry (orákulum)

v. 33 program žalmistův

v. 34a vyznání víry

v. 34b program žalmistův

v. 35a orákulum

v. 35b řeč (výzva) k duši

v. 35c výzva k posluchačům.

U českých překladů knihy žalmů jsem objevila také těchto šest oddílů Ž 104, které tak rozdělil významný český kněz a biblista Václav Bogner:

vv. 1–4 označuje za verše, zabývající se stvořením nebe a jevy v ovzduší

vv. 5–9 verše popisující uspořádání země

vv. 10–18 verše popisující zavlažování země: rostlin a živočichů

vv. 19–23 se zabývají nebeskými tělesy, která určují lidem a zvířatům dobu k jednání

vv. 24–30 popisují moře a vše, co je v něm ve vztahu k Bohu

vv. 31–35 se stávají výzvou pro spravedlivé ke chvále dobrého a mocného Boha, a pro zlé jsou výzvou k trestu.¹³

Ž 104 je velice myšlenkově i řečově dynamický, a i když jsou jeho členění různá, vzájemně se nevyklučují, každý z nich osvětluje některý z aspektů jeho rétoriky a literární dynamiky.

---

¹³ BOGNER, s. 184–187

2. Zpráva o stvoření v Gn 1 a její paralela v Ž 104

2.1 Gn 1 a Ž 104

Začátek první knihy Bible, knihy Gn, je uveden oslavným hymnem na Boha, Stvořitele všeho viditelného i neviditelného. V ní je čtenáři představena boží činnost a průběh stvoření v sedmi časových úsecích, které se označují *dny*. Do těchto období je rozepsáno pořadí, ve kterém Hospodin stvořil svět, a zároveň je každý z těchto dnů zakončený jakýmsi refrémem, ve kterém se Bůh při pohledu na své dílo raduje a konstatuje, že všechno, co stvořil, je dobré.

Ž 104 navazuje na hymnus o stvoření, ale mezi oběma je rozdíl v pohledu. Zatímco v Gn 1 hledí na své dílo se zalíbením sám Bůh, v Ž 104 nahlíží na toto boží dílo žalmista a ten v radosti nad touto stvořenou skutečností vyzývá svou duši, aby Bohu dobrořečila: *Dobrořeč má duše Hospodinu! Hospodine, můj Bože, jsi neskonale velký* (v. 1 a) .... *Jak nespočetná jsou tvá díla, všechno jsi moudře učinil* (v. 24 a).

2.2 Vznik stvoření podle Gn 1 a jeho podobnosti v Ž 104

Pro každý z jednotlivých dnů v Gn 1 najdeme v Ž 104 paralelu. Podle posloupnosti božského díla v Gn Bůh v průběhu prvního dne tvoří světlo (Gn 1,3). Toto světlo se objevuje v druhém verši Ž 104 a očima žalmisty sledujeme, že se do tohoto světla Bůh obléká, dokonce je jím zahalen jako pláštěm. Evangelický teolog Pavel Filipi k verši Gn 1,1 uvádí: „Za pozornost stojí úvaha, zda *bárá* Gn 1,1 nemělo být správně punktováno jako *beró*, neboť, jak upozorňují židovské výklady, výraz 'na počátku', *berešit*, se v hebrejské bibli nikdy nevyskytuje samostatně, nýbrž vždy jen s genitivem předmětu ... Takže by se četlo: Na počátku tvoření nebe a země... řekl Bůh: Buď světlo. Tím by byla výpověď o tvoření těsněji spjata se slovem; první akt stvoření by bylo slovo o světle. Tím by odpadly spekulace, jak je možné, že světlo bylo stvořeno dříve, než 'světla na nebeské klenbě' (Gn 1,14); stvořené světlo by tak nabylo jiné, nefyzikální povahy.“¹⁴

---

¹⁴ cit. FILIPI, s. 120

Ale ještě dříve, než nastává řeč o světle, nahlížíme do temnoty, do propastné tůně, o které exegeté míní, že jde o chaotické bájně pravodstvo (v. 6). Nad těmito prapůvodními vodami se už od začátku vznáší boží duch.¹⁵

O druhém dni nám Gn sděluje, že v něm Bůh stvořil oblohu a vodu (Gn 1,6–7); v žalmu jeho autor mluví o Hospodinově moci nad nebesy a vodou (vv. 2–3.7). Bůh rozpíná svou rukou nebesa, podmaňuje si oblaky a činí z nich vozy, na kterých se pohybuje. Vodám poroučí a ony ho poslouchají, a pokud jim zahrozí, pak utíkají. Ve vodě si dokonce vytváří síně¹⁶, dělá si v nich prostředí pro svoje přebývání (v. 3).

Třetí den Bůh věnuje vzniku země a rostlin (Gn 1,9–12). V Ž 104 (vv. 5.14–16) žalmista oslavuje stabilitu této země a její upevnění na pilíř.¹⁷ O rostlinách se zmiňuje jako o potravě a prostředku pro člověka, pro jeho práci a obživu; a ve stromech (cedrech) objevuje skryše pro zvířata (vv. 14–17).

Čtvrtý den se Bůh zaobírá světly na obloze (Gn 1,14–18); tvoří dva nebeské útvary, jeden menší a druhý větší. Jsou popisované jako svítilny a mají za úkol odděleně vládnout dnu a noci. Záměrně nejsou označeny žádnými konkrétními názvy, neboť ty by mohly ve čtenářích evokovat jména bohů okolních pohanských národů¹⁸, zatímco hymnus klade důraz na poznání jediného Boha, Stvořitele všeho, co je. Žalmista píše o těchto nebeských tělesech (vv. 19–22) a označuje je jako měsíc a slunce. Popisuje jejich vliv na život zvířat a člověka. Zdůrazňuje, že každý má v tomto božím řádu své místo a své poslání; a je to právě měsíc a slunce, podle kterého se ve svém konání mají řídit všichni tvorové. Měsíc a slunce jsou prostředníky, kteří nastolují tvorstvu boží řád každodenního života.

---

¹⁵ Toto vznášení se je v této podobě ve SZ takto uvedeno ještě jednou, a sice v situaci, kdy Hospodin svůj lid chrání a vodí po poušti, přičemž je srovnáván s orlicí, která sedí na svých mladých, chrání je a vodí. Samotné vznášení se božího ducha nad vodami je příslibem boží lásky a péče o své stvoření, viz SZ Genesis, s.17

¹⁶ Podle kralického překladu „paláce“

¹⁷ V době vzniku žalmu si lidé takto vysvětlovali připevnění země, připadala jim nehybná.

¹⁸ Kult slunce byl uctíván v sousedním Egyptě, označovali ho jako Re, Chnum–Re, Amon–Re, Atum, Hor, atd.

Pátý den Bůh stvořil ryby a ptáky, kteří mají naplnit vody a povětří, pohybovat se a rozmnožovat (Gn 1,20–22). A tak v Ž 104 (vv. 25–26) žalmista obdivně shlíží na moře, hemžící se živočichy; a zmiňuje i Leviatana, mořského živočicha, který sice lidem nahání strach, ale i on je stvořený Bohem, v moři si hraje a Bohu působí radost.

Šestý den se Hospodin věnuje ostatním zvířatům: dobytku, divoké zvěři a plazům.¹⁹ V Ž 104 jsou z těchto suchozemských zvířat konkrétně zmiňováni kozorožci, damani a lvíčata (vv 18 a 21).

Šestý den dává Bůh život člověku, kterého jediného stvořil ke své vlastní podobě a kterému svěřuje celou zemi i se všemi živočichy, s pověřením, aby o vše dobře pečoval a vše strážil (Gn 1,24–28).

O člověku a jeho podobnosti k božímu obrazu není v žalmu žádná zmínka, pouze v. 23 uvádí, že člověk ve svém povolání vychází konat svou celodenní službu.

Po každém jednotlivém dni se Bůh ohlíží za svým dílem a tím, že se dívá, mu zároveň projevuje svou milost. Má svůj zrak obrácený ke svému stvoření, a když vidí, že to, co učinil, je dobré, znamená to, že vše odpovídá Hospodinovým záměrům.²⁰

Sedmý den sice není zahrnutý přímo v úvodním hymnu, ale do kontextu popisu stvoření přináší, vyprávění o něm přináší následující kapitola (Gn 2,3). Hospodin sedmý den přestal se svou činností a odpočinul, požehnal ho a posvětil veškeré své stvoření. Tomuto dni odpočinku je v podstatě věnován žalmový chvalozpěv jako celek.

Kromě samotného stvořitelského aktu, jak ho můžeme sledovat v souvislosti a návaznosti na Gn 1, je v Ž 104 uvedena celá řada příkladů boží péče, kterou Bůh své stvoření nepřestává podporovat, a tak v Hospodinu vidíme nejen Stvořitele, ale také živitele všeho, co stvořil. Rostliny i zvířata napájí vodou, stromy sytí vláhou, v pravý čas dává potravu, otevírá ruku, ze které se všichni sytí. Sesílá i odnímá svého Svatého Ducha, a tak nad svým stvořením stále panuje. To vše vede žalmistu ke chvále a dobrořečení, k přesvědčení, že Bůh je dobrý a o vše se dobře stará.

---

¹⁹ Toto rozdělení do tří skupin napovídá, že se jedná o vymezení se vůči pohanským představám.

²⁰ SZ Genesis, s. 19

2.3 Rozdílnosti Ž 104 oproti Gn 1

Ž 104 se stvořitelským hymnem z Gn 1 do jisté míry koresponduje. Obsahuje ale také odlišnosti. Žalmista se nedrží chronologie známého hymnu o stvoření, ale postupuje podle odhalování vjemů, které k němu přicházejí. Nabízí vlastní postup kontempace krásy stvoření. Je modlitbou, která při pozorování božího stvoření vzniká v jeho duši.

To, co v žalmu chybí, je popis způsobu božího jednání. Zatímco v Gn 1 je uvedeno hned na počátku, že Bůh tvoří svým slovem, v žalmu se o tom pisatel nezmiňuje a zdá se, že to pro něj ani není podstatné. Nechává na sebe působit samotné boží dílo, aniž by zkoumal, jak bylo tvořeno.

Žalmista popisuje a oslavuje Stvořitelovo rozdělení prostoru a času zvířecím a lidským tvorům. Podle textu v žalmu byli lidé stvořeni společně se zvířaty a všichni bez rozdílu jsou závislí na boží milosti a prozřetelnosti. Žalm odráží v některých aspektech popis stvoření v podobnosti s první kapitolou Gn, ale nezmiňuje se o výsadním postavení lidí ani o jejich poslání pečovat a strážit zemi. Ačkoliv je podle Gn 1 člověk samotnou korunou všeho božího stvoření, a je mu veškeré stvoření svěřeno do péče, v Ž 104 je člověk zmíněn pouze ve v. 23 jako ten, kdo koná celodenní službu, a jen malý prostor je v něm věnován zmínce o ustanovení času lidské práce a odpočinku.

3. Exegeze v dějinném kontextu

3.1 Doba vzniku

Zjistit dobu vzniku Ž 104 je poměrně obtížné. Většina textů Starého zákona se předávala ústním podáním a písemnou podobu dostávaly v čase babylonského zajetí.²¹

Zkoumáním teologů byl ale celý žaltář na přelomu 20. století kladen už do poexilového období, dokonce do doby makabejské. V současné době se uvažuje o možnosti vzniku mnohých žalmů již v čase doby královské, možná i v samotném začátku královského období. Mezi teology, kteří takovouto teorii zaujímají, patří např. W. F. Albright, který se domnívá, že mnoho žalmů kanaánského rázu vznikalo už v době před králem Davidem.²²

Skupina žalmů, do které se řadí Ž 104 (Ž 100–118), vznikala ale pravděpodobněji v pozdějších dobách a k ostatním byla přidána jako dodatek. A zatímco u některých žalmů může popisek v úvodu sloužit jako vodítko i pro časové určení, Ž 104 patří mezi několik málo žalmů, které v záhlaví žádný popisek uvedený nemají. Proto nelze určit ani to, zda se jedná o žalm Davidův nebo někoho dalšího; nejsou v něm žádné poznámky, podle nichž by šlo usuzovat na nějakou konkrétnější dobu vzniku.²³

---

²¹ V tomto období, kdy Izraelité přišli o svou vlast i chrám, si opakovali všechna ponaučení svých otců, i slova proroků tak, jak si je zapamatovali a předávali od otců k synům, zapisovali si je, a tím u nich došlo k významné změně, stal se z nich tzv. lid knihy, viz BÍČ, s. 228

²² LÄPPLE, s. 189

²³ V čase babylonského zajetí (586–538 př. Kr.) se v liturgii četly žalmy ze sbírky, která byla považována za Davidovo dílo. David je tím, kdo položil základy žalmistické literatury. Žaltář se poté stal výchozí knihou třetí části SZ, která se označuje „Spisy“, viz ZIELKOWSKI, s. 27

3.2 Chvalozpěv na Atona

Při četbě Ž 104 narazíme na nápadnou podobnost s egyptským hymnem s názvem „Chvalozpěv na Atona“. V textech Bible se objevuje mnoho témat z kultur okolních národů, protože se Izraelité pohybovali v jejich prostředí, znali jejich božstva, kulturní díla, myšlení atd. Tato témata se někdy stávala inspirací a obohacením, ale především se v Bibli objevovala v souvislosti s přeznačením, vymezením se vůči božstvům pohanů a k zdůraznění existence jediného Boha, Stvořitele.

Chvalozpěv vznikl ve 14. století př. Kristem, v době, kdy vzájemné styky mezi Egyptem a Palestinou byly intenzivní, a mohly se tedy ovlivňovat i kulturními podněty.²⁴

Autorem byl král Amenhotep IV. (Achnaton). Tento král byl označován jako tzv. „král reformátor“. Byl zastáncem v té době velmi ojedinělé myšlenky, neboť prosazoval existenci jediného boha, a sice Atona (tzv. sluneční kotouč). Oslavoval Atona nejen jako jediného boha, ale i jako svého otce. Ostatní bohy odmítal a tím si znepřátelil všechny kněze okolních svatyní. A i když se jeho snaha o zreformování kultu neujala, hymnus na Atona vešel ve známost a zůstal zachován.²⁵

Chvalozpěv na Atona i Ž 104 mají některé části velice podobné:²⁶ „Dobytek se uspokojuje svou krmí, stromy a rostliny rostou. Ptáci vylétají z hnízd a křídly tě zdraví. Zvěř skáče a vše, co odlétá a přilétá, žije, neboť pro ně vycházíš.“²⁷

Proto lze předpokládat, že žalmista s tímto hymnem formálně pracoval, obsah přeznačil, doplnil a podal pohled na jediné božství z palestinské perspektivy.

---

²⁴ NOVOTNÝ, s. 1340

²⁵ BIČ, s. 19

²⁶ Cit. z Chvalozpěvu na Atona, viz příloha

²⁷ VACHALA, s. 84

3.3 Dobové představy

V Ž 104 se setkáváme s popisem vnímání světa a představ tak, jak s nimi byli lidé té doby obeznámeni. Nejvýraznější z těchto motivů je představa Boha, který působí ve vodním prostředí. V Ž 104 se *voda* objevuje jako druhé nejčastější slovo, hned za samotnou osobou Boha. Hospodin je Bůh, nad vodami panuje, z mračen si vytváří vůz, na kterém jezdí (v. 3)²⁸. Představu Boha, který jezdí na voze z mraků a na křídlech větru, si žalmista mohl vypůjčit z náboženských představ o Baalovi.

Další z dobových představ se týká *země* (v. 5). Ta je zakládána na tzv. *pilířích*.²⁹ Lidé tehdy chápali zemi jako plochou, okrouhlou desku, kterou podpírají nebeské sloupy, a nad ní se tyčí nebeská klenba. Do klenby byla zasazena okna a skrze ně přicházel na zemi déšť. Touto *stabilitou země* byl zaručen pocit bezpečí a chvění země se spojovalo s tzv. *soudem bezbožných*.³⁰ Více se o těchto představách dozvídáme z hlíněných tabulek sumerské starověké civilizace.³¹

Další dobový obraz jsou vody, které stojí nad horami (v. 6). Tak byl chápán popis prvotního stavu světa před tím, než byly vody oddělené od souše, hned na samém začátku stvoření. Do tohoto stavu se země dostala znovu po potopě, kdy voda znovu pokryla vrchy (Gn 7, 19–20).

---

²⁸ Tyto obrazy Boha se objevují mezi žalmi také v Ž 18,10–11.

²⁹ Podobné popisy vidíme také v Ž 74,17 nebo 89,12.

³⁰ Jak je uváděno také např. v Ž 18,8, příp. Ž 75, Ž 82,5.

³¹ Na těchto tabulkách je představa světa o třech úrovních. Za ústřední část vesmíru byla považována zemská plocha, která se opírá o velké sloupy a je obklopená oceánem vody. Pod tímto oceánem je umístěn šeol, místo, kam odcházeli ti, kteří zemřeli. Na konci zemského okrsku byly tzv. věčné hory, které se zvedaly ze dna oceánu a kterých nikdo z lidí neměl dosáhnout. Na štítech těchto hor byla tvrdá deska, které se říkalo nebeská klenba. Byl to strop střední úrovně a zároveň horní oceán sladkých vod. Jeden ze štítů prvotních hor se tyčil nad tímto oceánem a v tomto prostoru přebývala božstva. Bylo to místo překryté deskou, kterému se říkalo nebesa nebes. V obloze byly otvory, jimiž voda ze sladkého oceánu padala v podobě deště na zem, kanály ve věčných horách se dostávala pod povrch země a vytékala jako prameny řek. V těch věčných horách měly své místo mraky, blesky a sníh. Nad tím vším byla nebeská tělesa, která vše osvětlovala; nad oblohou visely hvězdy a stejnou oblohou putovalo slunce a měsíc, procházely pod šeolem tunely umístěnými ve věčných horách. podle ZIELKOWSKI, s.122–123

Obraz *chaosu* (v. 7) je v žalmu zachycen mořem. A protože i mořem vládne Bůh, jakmile zaslechne Hospodinův hlas, hned utíká. V tomto popisu jde opět o projev úplné podřízenosti stvořeného světa Bohu. V protikladu k tomu si v mezopotámské a kanaánské mytologii božstvo svou pozici s bohem, reprezentujícím síly chaosu, musí nejprve dobývat.

Dalším dobovým obrazem jsou vody, které vystupují nad vrchy (v. 8). Je možné si je představit jako obraz mytické hory, která propojuje nebeskou sféru se zemí.³² V tom případě by hebrejský výraz pro údolí odkazoval také na prohlubinu a celý výrok by stále hovořil o prapůvodních vodách z v. 6.

Jiným zajímavým obrazem Ž 104 je *strom*. V žalmu je uváděno množné číslo – stromy, a sice stromy Hospodinovy (v. 16). Může jít o stromy, které Pán zasadil, když žehnal Izraeli. Případně se může jednat i o strom života, který rostl na mýtickém vrchu a podepíral nebeskou klenbu. Množné číslo, které je použité ve verši, by potom mohlo sloužit pro záměrnou demytologizaci. Podle rabínského komentáře by se jednalo o „stromy Pána“, tedy o stromy, které rostly v zahradě Eden.

Dalším starodávným, nebo mýtickým obrazem je *livjatan*³³ (v. 26). Podle názvu jde o mýtickou mořskou bytost, která ztělesňuje síly chaosu. Objevuje se v už v ugaritských textech, a najdeme ji ve Starém Zákoně na více místech.³⁴ V současné hebrejštině se tímto názvem označuje také starodávná velryba, ale v dřívějších dobách toto označení patřilo silnému vodnímu tvorovi, který lidem naháněl hrůzu. Popis takového dlouhého hada nebo draka se pod tímto jménem vyskytuje v Iz 27,1. Livjatan, který se objevuje v. Ž 104, zde není popsán v souvislosti s nějakým nebezpečím. Žalmista jej popisuje jako tvora, kterého Hospodin stvořil, aby si hrál a přinášel mu radost.

---

³² Na onu mýtickou horu odkazuje také Jer 51,53 nebo Gn 9,2. Obraz strmé vysoké hory, která nás převyšuje, najdeme i v Ž 61,3.

³³ Na některých místech Bible je překládáno výrazem leviatan, případně v Bibli kralické livjathan.

³⁴ Job 3,8; Iz 27,1; Ž 74,14

4. Různé interpretační roviny žalmu 104

V následujících řádcích se věnuji některým pohledům z rabínských a patristických komentářů k Ž 104. Na začátku vždy uvádím po jednotlivých verších překlad žalmu z ekumenického překladu (ČEP) a pro porovnání také tentýž verš z Jeruzalémské Bible (JB), která není příliš rozšířena, ale jde o vynikající odborný překlad Písma, který žalm rozšiřuje o další možnosti výkladu.

ČEP: *I Dobrořeč, má duše, Hospodinu! Hospodine, Bože můj, jsi neskonale velký, oděš ses velebnou důstojností.*

JB: *Veleb Jahva, má duše, Jahve, můj Bože, jsi tak veliký! Oděš ses nádherou a leskem,*

Žalm začíná výzvou, mluví k duši. Podle Augustina³⁵ máme všichni, kteří věříme v Krista, jednu duši, kterou jsme od něj přijali. Z verše se dozvídáme, že je třeba ke své duši mluvit, někdy je jí třeba i přímo poručit a požadovat od duše, aby vydala hlas a sama žehnala.

V následujících verších žalmista popisuje, kdo je Hospodin a jak jedná, za co je dobré jej oslavovat; aby duše věděla, koho má žehnat. Výzva k žehnání a dobrořečení je zároveň výzvou k tomu, abychom se otevřeli tajemství, v němž skrze žehnání Boha získává požehnání i duše sama.

---

³⁵ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 1,2: CCCSL 40, 1474 v HROBOŇ, s. 123

Žalmista oslavuje především Hospodinovu nesmírnou moc, velebnost, nádheru a velikost. V rabínském komentáři se dočteme, že Bůh je velký, ale když se projeví svým jednáním vůči lidem a ti oslavují toto boží jednání, připojují přídomek „velmi“ velký, neboť tuto jeho velikost objevili a bytostně touží Bohu za ni projevovat chválu. Přidávají ji pak do svých modliteb a chvalozpěvů. Augustin ve svých úvahách píše o tom, že boží velikost se nemění, nepodléhá změně; nemá začátek ani konec, nepovstává s časem ani s ním nezaniká, ale aby se boží sláva rozšířila mezi všechny lidi, je třeba boží jméno posvěcovat. K tomu se přidává Prosper Akvitánský a říká, že Bůh je o to větší, o kolik se nám dává poznat. Ačkoliv tím nemůže vzrůst boží sláva, roste skrze toto poznání náš úžas a obdiv vůči němu.³⁶

ČEP: *2 Halíš se světlem jak pláštěm, rozpínáš nebesa jako stanovou plachtu.*

JB: *zahalil ses světlem jako pláštěm a jako stan rozvinuješ nebesa,*

Verš nám odhaluje, že z Hospodina vyzařuje světlo, které vzbuzuje posvátnou bázeň a je vlastním svědectvím o boží přítomnosti. Kvůli této oslnivé záři k němu nemůže nikdo proniknout. Protože je toto světlo tak silné, musí se Bůh lidem zjevovat zahalen mráкотou.³⁷

Žalmista zde používá sloveso „halit“ a to můžeme překládat jak ve smyslu, že Bůh halí světlem sám sebe, tak je možné v překladu zahlédnout i to, že tímto světlem může zahalovat svoje stvoření.

Z textu druhého verše vyplývá, že Bůh je veliký a oblečený. Hospodina můžeme poznat podle světla, protože světlo je tou oblastí, ve které přebývá a která je také jeho ozdobou.

Augustin³⁸ převádí obraz světla na celou církev, kterou si Kristus obléká jako roucho, které nemá poskvrny (Ef. 5,27). A Origenes³⁹ doplňuje úvahy o myšlenku, že božím rouchem je skutečné poznání, které si obléká ten, kdo je jím osvícený.⁴⁰

---

³⁶ HROBOŇ, s. 123

³⁷ SZ Žalmy, s. 393

³⁸ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 1,7: CCSL 40, 1478–1479 v HROBOŇ s. 125

³⁹ ORIGENES, *Sel.in Ps.* 103,2: PG 12, 782D v HROBOŇ, s. 125

⁴⁰ HROBOŇ, s. 125

Prosper Akvitánský⁴¹ vztahuje tento verš na církev, která je svatá tím, že odkládá své hříchy, přijímá svou krásu od Krista a zahaluje se božím světlem.

ČEP: *3 Mezi vodami si kleneš síně, z mračen si vůz činíš a vznášíš se na perutích větru.*

JB: *na vodách si stavíš horní komnaty; z oblaků si děláš vůz a na křídlech větru letíš kupředu;*

Hospodin si podle žalmisty buduje příbytky ve vodách a oblaky využívá k pohybu. D. Drápal ve svých úvahách nad žalmy uvádí, že, všechny tyto obrazy (z v.3) jsou svědectvím o tom, že je Bůh zcela transcendentní, že stvořením plně vládne, může si ho používat ke svým záměrům.⁴²

V zamyšleních u Augustina⁴³ najdeme výklad komnat s oblohou. Ve figurativním pohledu představuje oblohu jako Písmo a horní komnaty jako příkazy lásky; v oblacích Augustin vnímá pravdy, které pomáhají lidem k této obloze (Písmu) vystoupit; a ve větrech vidí v alegorickém smyslu neviditelné duše. Křídly těchto duší jsou ctnosti a dobré skutky, které pozdvihují duši nahoru k Bohu.⁴⁴

ČEP: *4 Z vichrů si činíš své posly, z ohnivých plamenů sluhy.*

JB: *větry si bereš za posly, za služebníky ohnivé plameny.*

Ve verších je opět důraz na to, že Bůh je Pánem nade vším stvořeným, tedy i nad vichry a ohněm. Z ohnivých plamenů vytváří své posly, které posílá. Těmito posly mohou být andělé, jak nabízí překlad hebrejského textu, ale podle Augustina⁴⁵ se může jednat i o jednotlivé lidi v církvi. Ve svém figurativním výkladu tohoto verše ztotožňuje posly s lidmi, kteří se stávají božími posly, aby ohlašovali boží slovo.

---

⁴¹ PROSPER AKVITÁNSKÝ, *Exp. Psalm.103,2*: PL 51, 288 v HROBOŇ, s. 125

⁴² DRÁPAL, op. cit. 12

⁴³ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103. *Sermo* 1,9: CCSL 40, 1481–1482 v HROBOŇ, s. 126

⁴⁴ Žalmy, s. 126–127

⁴⁵ AUGUSTIN, *En. Ps.*, 103, *Sermo* 1,15–16: CCSL 40, 1488–1489 v HROBOŇ, s. 128

Jeronym dává do souvislosti posly a ohnivé plameny a usuzuje z obrazu, že se jedná o očištění lidí skrze oheň, který spaluje jejich tělesné touhy, a to skrze ohlašování božího slova.

ČEP: *5 Zemi jsi založil na pilířích, aby se nehnula navěky a navždy.*

JB: *Zemi staviš na základy, nezakolísá na věky věků.*

Uznání boží svrchovanosti v oblasti pevnosti a základů země zároveň v žalmistovi vyvolává přání, aby se země navěky a navždy nepohnula. V původním hebrejském textu se ukrývá i určitá úzkost, a také vroucí přání k Bohu, aby měl vše ve svých rukou. Stabilita země podporuje důvěru, zatímco chvění země se spojuje se soudem, tedy s nebezpečím.⁴⁶

Origenes⁴⁷ se zaměřuje více na duchovní pozadí, nezabývá se zemí jako materiální základnou, ale hledá pod pevností země boží dílo. Zároveň důvěřuje, že Bůh vše drží pevně ve svých rukou.

Augustin⁴⁸ ve své představivosti vnímá zemi jako církev. A v jejím založení na sloupech nebo pilířích (aby se navěky nepohnula), se opírá o verše z listu Korintským (1 Kor 3,11); že totiž nikdo jiný nemůže položit základy než Ježíš Kristus, a proto je Ježíš tím, kdo je základem církve a tím také celé země.

ČEP: *6 Propastnou tůň jsi přikryl jako šatem. Nad horami stály vody;*

JB: *Propastí ji pokrýváš jako šatem, nad horami stály vody.*

V šestém verši žalmu se mluví o propastné tůni, která je někdy zmiňovaná také jako prohlubina. Ta byla chápána jako zbytek chaosu, který byl na začátku před stvořením světa a ze kterého povstalo nebe a země. V dávných dobách si lidé toto místo spojovali s představou místa, kde zůstávají zlí duchové; případně se šeolem, říší mrtvých, kde čekají duše lidí po smrti.⁴⁹

---

⁴⁶ Na podobnou myšlenku narážíme v listu Židům. „Jeho hlas tehdy zatřásl zemí, nyní však slibuje: „Ještě jednou otřesu“ nejen „zemí“ nýbrž i „nebem“.“ Žd 12,26

⁴⁷ ORIGENES, *Sel. in Ps.* 103,5:PG 12, 172A v HROBOŇ, s. 128

⁴⁸ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 1,17: CCSL 40, 1489–1490

⁴⁹ NOVOTNÝ, s. 723

Rabínský komentář označuje oním šatem, který přikrývá propastnou tůň, oblaka, která jsou vytvořená vypařováním vody z oceánů.

Jeroným se ve svém uvažování posouvá o něco dále, do obrazů zahalování temnotou. Taková představa má biblickou oporu v Ž 18,12, kde si Hospodin sedící a letící na cherubu dělá skrýš z temnoty. Zahalování vnímá Jeroným jako označení naší neschopnosti rozumem pochopit boží moudrost. Podobně jako nedokážeme vidět do hloubky mořské hlubiny, nedokážeme vidět ani boží velikost.

Obraz vod, které zůstaly stát nad horami, se Jeroným⁵⁰ pokouší vyložit v alegorické rovině jako situaci, kdy vody představují božské vyučování a hory nebo vrchy představují svaté, kteří toto božské vyučování předávají dál.⁵¹

ČEP: *7 pohrozils a na útěk se daly, rozutekly se před tvým hromovým hlasem.*

JB: *Když pohroziš, dávají se na útěk, při hlasu tvého hromu prchají;*

Hospodinův hlas v tomto místě zaznívá hromově, na jeho pokyn se vody hned dávají do pohybu. Podle rabínského komentáře hrozba i hlas představují stejný jev. Když zazní výzva, ať se vody shromáždí, tak na ten stejný hlas (zvuk) se vody opravdu znovu shromáďují na místo, které pro ně Bůh určuje (viz v. 8).⁵² Okamžité uposlechnutí Hospodinova hlasu odkazuje na respekt, které má stvoření vůči Bohu. Z náboženského pohledu je opět důraz na okamžité uposlechnutí božího hlasu, zatímco u božstev pohanských národů podvolení se příkazu doprovází otálení, bojování apod.

Prosper Akvitánský⁵³ převádí verš do kontextu s církví a uvažuje o něm jako o znamení, které vylekalo národy pohanů, a ony díky tomu přestaly pronásledovat církev. Boží vrchy jsou pro Prospera alegorií na apoštoly a kazatele slova. Dává je do souvislosti s místem v textu Gn 1,9, tedy s příkazem, ať se tak jako voda pod nebem i oni shromáždí na jedno místo.

---

⁵⁰ HIERONYM, *Tractatus 59 in Psalmos* 103,3; 408–409 v HROBOŇ, s. 126

⁵¹ HROBOŇ, s. 129

⁵² Hospodinův hlas se Biblií rozléhá na mnoha místech, nutí dát se na útěk nejen vody, nutí také Libanon poskakovat jak býčka, nutí poušť Kadeš svíjet se v křeči, láme cedry libanonské (Ž 29, 5–9).

⁵³ PROSPER AKVITÁNSKÝ, *Exp. Psalm.* 103,7: PL 51, 290 v HROBOŇ, s. 129

ČEP: 8 *Když vystoupila horstva, klesly do údolí, do míst, která jsi jim určil.*

JB: *přeskakují hory, stékají po údolích k místu, kteréš jim určil;*

Překlad tohoto verše by mohl znít i tak, že se hory zvedají a údolí klesají, takže mezi vrchy a údolími nastává pohyb, kterým také i ony ihned reagují na Hospodinův hlas.

Podle M. Dahooda se může jednat opět o mytickou horu, která propojuje nebeskou sféru se zemí.⁵⁴ Augustin⁵⁵ chápe tyto hory alegoricky jako vysoké vlny, které se podobají vrchům. Vlny moře, které přikryly i jiné vrchy, porovnává s pronásledovateli církve. Ti, dokud běsnili, byli jako tyto hory, když se utišili, stali se planinami, proto jim Bůh určil místo na hlubině, a hlubinu Augustin spojuje se strachem anebo hořkostí srdce, protože se stala příbytkem pro všechny divé duše smrtelníků, které běsnily proti církvi.

ČEP: 9 *Mez, kterou jsi stanovil, už nepřekročí, nepřikryjí znovu zemi.*

JB: *stanovíš hranici, již nelze překročit, aby se opět nevrátily a nezaplavily zemi.*

V rabínském komentáři je toto Hospodinovo jednání popsáno jako utvoření písečného valu kolem břehu moře. Původně byla země pokrytá vodou, tu ale Hospodin poručil rozehnat, aby se ukázala pevnina a Hospodin dal bezpečnou hranici, za kterou vody nemají vstupovat. V tomto verši se objevuje také tematika příslibu, který Bůh dává po potopě Noemovi, kdy poté, co do vody ponořil celou zemi, vody ji už znovu nesmějí zaplavit.⁵⁶

ČEP: 10 *Prameny vysíláš do potoků, které mezi horami se vinou.*

JB: *V roklich dáváš vyvěrat pramenům, plynou mezi horami,*

Když Bůh ustanovil hranice vodám chaosu, vyvádí vzápětí ze země životadárné prameny, které se vinou mezi horami, jsou mírné a kontrolovatelné. Podle Augustina tyto vody tečou jako životadárný pramen poznání mezi kazateli božího slova, a působí skrze ně pokoj. Jejich kázání ale nikdy nesmí pramenit z nich samotných, vždy jen z boží síly, z pramene božího ducha, jehož duchovním předobrazem je právě voda.

---

⁵⁴ HROBONĚ, s. 130

⁵⁵ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 2,9: CCSL 40, 1498 v HROBONĚ, s. 130

⁵⁶ HROBONĚ, s. 130

Bernard z Clairvaux⁵⁷ dává tento verš do souvislosti s pokorou a pýchou. Srdce pyšného je jako vyschlá zem, jako poušť, kde se k pýše přidává i odpor proti pokání. Bůh ale způsobuje, že mezi vrchy budou protékat vody milosti a tím bude oživeno srdce pokorného člověka.

ČEP: *11 Napájějí veškerou zvěř polí, divocí osli tu hasí žízeň.*

JB: *napájějí veškerá polní zvířata, divocí osli tiší u nich žízeň;*

Obraz veškeré zvěře je v biblických vyprávěních zastoupen již na palubě archy v čase potopy. Veškerá zvěř je vykládaná také jako divé národy, což ještě více umocňuje zvolený obraz divokého osla, který nebyl domestikován pro svoji tvrdošijnost a nespoutanou povahu.

Divoká zvířata jsou podle Augustina⁵⁸ předobrazem církve, ve které jsou zastoupeny všechny národy. V symbolickém významu jsou za těmito obrazy zvířat ukryty obrazy všech národů, které budou v budoucnosti součástí církve.

ČEP: *12 Při nich přebývá nebeské ptactvo, ozývá se v ratolestech.*

JB: *pobývá u nich ptactvo nebeské, pod listovým pozvedá hlas.*

Při četbě tohoto verše vnímáme, jak zvuk nebeského ptactva naplňuje koruny stromů. Za tímto děním lze opět tušit péči Hospodina, který se stará o své stvoření. Stejně jako vše napájí vláhou, dává vyrůst také stromům a ty poskytují ptákům útočiště k hnízdění.⁵⁹

Podle Augustina⁶⁰ nebeské ptactvo představuje duchovní lidi, kteří pobývají na skalách a na horách. Vrchy a skály jsou v jeho vnímání (stejně jako ve v. 10) proroci, apoštolové a kazatelé pravdy; a ti, kdo by chtěli žít duchovním životem, mohou žít mezi nimi. Všichni společně mohou čerpat z duchovní skály, kterou je Kristus.⁶¹

---

⁵⁷ *Sermo* I, 30 v HROBOŇ, s. 131

⁵⁸ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,2: CCSL 40, 1499–1500 v HROBOŇ, s. 131

⁵⁹ Obraz stromu s listím, ve kterém hnízdí ptáci, se jako oslava nádhery stvoření objevuje i v Dan. 4,18.

⁶⁰ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,5–6: CCSL 40, 1502–1505 v HROBOŇ, s. 132

⁶¹ HROBOŇ, s. 132

ČEP: *13 Ze svých síní zavlažuješ hory, země se sytí ovocem tvého díla.*

JB: *Ze svých horních komnat napájíš hory, země se sytí plodem tvých děl;*

Ve verši jsou síně (nebo v jeruzalémském překladu komnaty) propustmi v nebeské klenbě, jde o místo, odkud Hospodin zavlažuje zemi. I to je další z příkladů boží péče a starostlivosti o obydlenou zemi, kterou je třeba zavlažit, aby se na ní dalo žít.

Augustin⁶² spojuje syčení země vodou s obrazem syčení země boží milostí. Vše stvořené je protknuté hojností Hospodinovy milosti.

ČEP: *14 Dáváš růst trávě pro dobytek i rostlinám, aby je pěstoval člověk, a tak si ze země dobýval chléb.*

JB: *dáváš růst trávě pro dobytek i rostlinám k užitku lidem, aby si dobývali ze země chléb*

Hospodin se zde stará o dobytek skrze rostliny, které nechává vzejít. Každé stvoření hned od počátku dostává od Boha své vlastní poslání, a tak rostliny mají jako svůj úkol sloužit za potravu; a zároveň je skrze ně člověk veden ke spoluúčasti na péči o stvoření. Člověk dostává za úkol pěstovat rostliny, podle řádu, který do stvoření vložil Hospodin, a zároveň mu je určeno si obstarat vše potřebné pro život.

Zamyšlení Augustina⁶³ se opět zabývá kazateli a pastýři církve, které v tomto verši spatřuje v *dobytku*. Odkazuje se při tom na výrok sv. Pavla (1 Kor. 9,9–10) a poukazuje na to, že, kazatelé a pastýři církve, kteří káží evangelium a dávají skrze ně druhým duchovní dobra, si zaslouží materiální odměnu.

---

⁶² AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,8: CCL 40, 1506 v HROBONĚ, s. 132

⁶³ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,9.11: CCL 40, 1506–1509 v HROBONĚ, s. 133

ČEP: *15 Dáváš víno pro radost lidskému srdci, až se tvář leskne víc než olej; chléb dodá lidskému srdci síly.*

JB: *a víno, jež obveseluje srdce člověka, aby olej rozjasňoval tváře a chléb posiloval srdce člověka.*

Verš vzdává díky Hospodinu, který skrze víno obveseluje srdce člověka. Z Písma se dozvídáme, že víno lidské srdce těší (Job 1,13), posiluje v těžkém životě (Př 31,6–7), ale je jeho užívání nutné dávat i hranici; upozorňuje na nebezpečí přemíry užití vína, a je tedy o jeho užívání třeba náležitě rozvažovat (Kaz 10,19; Sir 31,27).

Podle Augustina⁶⁴ jde v tomto verši o Pánův kalich, který člověka opojí, odvrátí ho od pozemských věcí, aby se mohl povznést k věcem nebeským; a to se zpětně opět projevuje na skutech lidí.

Dále je ve verši zmíněn olej. Konkrétně olivový olej byl pro život lidí velmi důležitý. Používal se pro světlo ve svítilnách, při kultu, rituálním pomazání králů, v kosmetice anebo v medicíně.

Augustin představuje olej v duchovním smyslu jako obraz boží milosti, která je viditelná, a dělá svatou lásku přitažlivou pro ostatní kvůli svému vyzařování podobnému boží záři.⁶⁵

Jako třetí nezbytná potravina pro člověka je zde zmíněn chléb. Může jít o chléb, ale může znamenat i obilí, nebo jakoukoliv potravu, bez které by člověk nemohl žít.

Augustin⁶⁶ rozlišuje chléb, který vyživuje tělo, od chleba, který posiluje srdce člověka. I víno můžeme chápat v duchovním smyslu jako posilu pro duši. Oboje utišuje vnitřní hlad a žízeň člověka. V duchovním smyslu může být podle sv. Augustina takovým utišujícím prostředkem přeneseně například spravedlnost, jak usuzuje z evangelijního textu o blahoslavených, kteří lační a žízní po spravedlnosti (Mt 5,6).⁶⁷

---

⁶⁴ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,13: CCSL 40, 1511–1512 v HROBOŇ, s. 134

⁶⁵ HROBOŇ, s. 134

⁶⁶ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,14: CCSL 40, 1512 v HROBOŇ, s. 135

⁶⁷ HROBOŇ, s. 135

Bernard z Clairvaux⁶⁸ se ve svém popisu nauky o působení Ducha Svatého v srdci člověka zabývá láskou, která se vlévá do duše a uchvacuje ji, podobně jako víno, které potěšuje srdce člověka.

ČEP:16 *Hospodinovy stromy se sytí vláhou, libanonské cedry, které on zasadil.*

JB: *Napájejí se Jahvovy stromy, libanonské cedry, jež zasadil;*

Hospodin přivádí k životu stromy, je jejich Pánem, sází je, stará se o ně, ale také i jim svěřuje konkrétní poslání. Rabínský komentář se zabývá Hospodinovými stromy jako těmi stromy, které rostly uprostřed zahrady Edenu a byly důležité pro svobodné rozhodování prvních lidí. Zvláštní poslání ale měly také libanonské cedry, které nebyly stvořené pro potřeby světa, ale pro boží slávu, protože byly vybrány na stavbu pro chrám.⁶⁹

ČEP: 17 *A tam hnízdí ptactvo, na cypřiších má domov čáp.*

JB: *na nich hnízdí ptáci, na jejich vrcholku má domov čáp;*

Na stromech předchozího verše mají domov ptáci a na samém vrcholku hnízdí čáp. Čápem může být v tomto verši míněn i nějaký stěhovavý pták, který pouze přelétá a řídí se podle času, který mu Bůh stanovil. Čáp měl výsadní postavení u mnoha národů, mnohde byl uctíván jako posvátný. Jeho důležitost byla spatřována i v tom, že chránil lidi před žabí havětí, která mnohdy ohrožovala celou zemi (Ex 8,1). Čáp mohl být žalmistou vybrán také podle podobnosti slovního základu s označením *zbožný* či *věrný*, tzv. chasid.⁷⁰

---

⁶⁸ *Sermo LXXXVIII*, 376 v HROBOŇ, s. 135

⁶⁹ HROBOŇ, s. 135

⁷⁰ SZ Žalmy, s. 394

Podle hnízda ve vrcholech stromů by mohlo jít ale také o volavku. O tomto obrazu se zmiňuje ve své knize také prorok Jeremiáš (Jer. 8,7). Volavka jako pták ohromné velikosti dokáže porazit i orla a udělat si z něho potravu, spát může kdekoliv, kde ji zastihne tma. Jeroným⁷¹ v ní vidí alegorii k mnichovi, který nemá svoji celu, ale kdekoliv najde nějaké místo, tam zůstane. Jeho povoláním je bojovat s ďáblem, který vládne v tomto světě, a má nad ním zvítězit, podobně jako volavka, která vítězí nad orlem (Ez 17,3–10).⁷²

Podle rabínského komentáře je místo, kde hnízdí ptáci, připomínkou místa v zahradě Eden a také příslibem, že tam, kde hnízdí ptáci, tam bude přebývat Izrael.

ČEP: *18 Horské štíty patří kozorožcům, skaliska jsou útočištěm pro damany.*

JB: *kamzíkům patří vysoké hory, damanům útulek ve skalách.*

Ve verši vnímáme horskou krajinu obydlenou různými kozorožci, kamzíky a jeleny. Žalmista tato místa popisuje jako útulná a bezpečná, poskytující horským zvířatům ochranu a útočiště před možným nebezpečím nebo nepříznivým počasím. Výběr zvířat je pravděpodobně inspirován tím, že kozorožci byli vždy vnímáni jako zvířata příslovečně svobodná; a damani zde mohou zastupovat také jeleny, kteří zabíjejí hady. Toho poznání využívá ve svých výkladech Jeroným a nabízí damana jako duchovní obraz pro toho, kdo přebývá na horách a zabíjí duchovního hada.⁷³

---

⁷¹ HIERONYM, *Tractatus 59 in Psalmos* 103,17; 412–413 v HROBOŇ, s. 136

⁷² HROBOŇ, s. 136

⁷³ Zvířata jako je daman nebo kozorožec dodnes žijí v lokalitě En Gedi (1 Sam. 24,1–2). Daman je také znám jako úžasný budovatel brlohů. Zároveň se jedná o zástupce nečistého zvířete, které se nesmí konzumovat (Lv. 11,5; Dt 14,7).

ČEP: 19 *Učinil jsi měsíc k určování času, slunce ví, kdy k západu se schýlit.*

JB: *Udělal měsíc, aby údobí vyznačoval, slunce ví, kdy má zapadnout.*

Žalm v tomto místě trochu nečekaně opouští popis prostředí života zvířat a přenáší pozornost na nebeská světla. Měsíc je popisovaný dříve než slunce a je zmíněn v souvislosti s funkcí oddělení času. Má ustanovený čas, kdy osvětluje zem, tak odděluje jednotlivá období, ale na rozdíl od slunce nepoznává čas, kdy má zapadat, neboť se nepohybuje stále stejnou rychlostí. Období, která ovlivňuje, jsou důležitá pro průběh zemědělského roku. Stanovuje ale také čas liturgický pro svátky určující rytmus roku.

Jeronym⁷⁴ upozorňuje na to, že když roste měsíc, rostou také všechny plody, a když měsíc ubývá, přestávají růst. Z toho vyvozuje, že měsíc byl vytvořen i na stanovení období růstu i úbytku.

Alegoricky lze měsíc chápat také jako církev. Když církev postupuje, postupujeme spolu s ní my všichni. Když je pronásledovaná, zmenšuje se, i my se zmenšujeme spolu s ní a podstupujeme pronásledování.

Origenes⁷⁵ převádí slunce alegoricky na Ježíše. Pro křesťany je slunce předobrazem Krista, který někdy bývá nazýván *sluncem spravedlnosti*.

ČEP: 20 *Přivádíš tmu, noc se snese, celý les se hemží zvěří;*

JB: *Rozestíráš tmu, je to noc; v ní se hemží všechna lesní zvířata.*

Tma a noc jsou důležitá pro aktivní divoká zvířata, ta se přes den ukládají ke spánku, a proto neohrožují člověka, kterému je určený den. Střídání dne a noci je podřízeno Bohu; on je ten, kdo přivádí tmu a nastává noc. Verš znovu podtrhuje podřízenost Bohu ve všem, i v řádu nebeských těles a určování dne a noci.

---

⁷⁴ HIERONYM, *Tractatus 59 in Psalmos* 103,18: 414–415 v HROBOŇ, s. 136

⁷⁵ ORIGENES, *Sel. in Ps.* 103,18: PG 12, 782C/1561C v HROBOŇ, s. 136

Augustin⁷⁶ ve svých zamyšleních nabízí možné způsoby, jak lze alegoricky chápat tuto lesní zvěř. Význam nemusí být vždy jednoznačný a může se měnit podle okolností. Pán může být zároveň lvem i beránkem. Tento beránek poráží vlka, ale i lva. Zároveň i lev označuje Pána, neboť zvítězil Lev z Judova kmene (Zj 5,5). Na jiném místě zase čteme: *Lva i draka rozšlapeš* (Zj 91,13). Z toho vyplývá, že jednotlivé symboly mohou mít na různých místech Písma různý význam.⁷⁷

ČEP: *21 Lvíčata řvou po kořisti, na Bohu se dožadují stravy.*

JB: *Lvíčata řvou po kořisti a žádají od Boha svou potravu.*

V tomto místě žalmu cítíme napětí, verš popisuje nebezpečný noční život. Ten je odlišný od bezpečí denního času, určeného pro člověka a jeho službu. Lvíčata řvou a žádají potravu, což je požadavek na starostlivost Stvořitele.⁷⁸

Zamyšlení Augustina⁷⁹ se v duchovním smyslu týká lvíčat zastupujících zlé duchy, kteří se živí zlymi skutky lidí. Snaží se svést lidské duše, ale to mohou jen tam, kde je tma a kde slunce ještě nevyšlo. V této tmě obcházejí a hledají, koho by sežrali (viz 1 Pt 5,8). Augustin se v této souvislosti opírá o první list Petřův, kde je uvedeno, že náš protivník ďábel obchází jako řvoucí lev a hledá koho by sežral (1P 5,8). Ale ďábel nad člověkem moc nemá, pokud by mu nebyla daná od Boha (J 19,10–11).

ČEP: *22 Slunce vychází a stahují se, v doupatech se ukládají k odpočinku.*

JB: *Když vychází slunce, stahují se, a jdou ulehnout do svých brlohů;*

Po skončení noci se aktivity ujalo slunce a zvířata, která vycházejí v noci, se musí stáhnout a ukrývat. Augustin⁸⁰ obrazně vykládá tyto stahující se živočichy jako lidi, kteří nepoznali Krista. Ten je pro lidi sluncem, které už vyšlo, a tito zůstávají ve tmě, protože ho nepoznali.

---

⁷⁶ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,22: CCSL 40, 1517–1518 v HROBOŇ, s. 138

⁷⁷ HROBOŇ, s. 138

⁷⁸ Obstarávání potravy pro zvířata se vyskytuje také např. Jb 38–40.

⁷⁹ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,22: CCSL 40, 1516–1517 v HROBOŇ, s. 138

⁸⁰ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,24: CCSL 40, 1520 v HROBOŇ, s. 139

Lvíčata spící ve svých brlozích jsou podle Augustina jako obrazy srdcí nevěřících lidí; jejich srdce se stávají brlohy pro lvíčata. A tak poté, co obrazně vyšlo slunce, tedy přišel sám Kristus, démoni ustupují a lvíčata se shromažďují se stále větším hladem. Augustin se ve svých úvahách opírá o biblické texty, konkrétně o list do Efezu, kde se píše o duchu, který působí v neposlušných synech vzdorujících Bohu (Ef. 2,2).

ČEP: *23 Člověk vyjde za svou prací a koná službu až do večera.*

JB: *za svým dílem vychází člověk – konat až do večera, co má na práci.*

Tento verš se jako jediný v celém žalmu zmiňuje o člověku a jeho činnosti. Zahrnuje ho i s jeho službou do stejné samozřejmosti, jako je východ slunce anebo to, že lvíčata denně vycházejí na lov, jak čteme ve vv. 19–23.⁸¹

Povoláním určeným od Hospodina pro člověka je práce. Tímto úkolem ho pověřil hned poté, co jej stvořil. Je tím, co člověka odlišuje od ostatních tvorů (Ex 20,9).

Ekumenický překlad používá pro činnost člověka termín *služba*. To pro Izraelity znamenalo celým srdcem, s radostí i s bázní sloužit Hospodinu, a tím se k němu přiznávat jako k jedinému Pánu.⁸²

Podle úvah Augustina⁸³ mají věřící lidé během dne pracovat na božích dílech a mají šířit pokoj. Mají takto pracovat až do večera, dokud opět nenastane tma. Symbolicky tedy považuje večer ve verši za konec světa.⁸⁴

---

⁸¹ NOVOTNÝ, s. 711

⁸² NOVOTNÝ, s. 902

⁸³ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 3,24: CCSL 40, 1520 v HROBOŇ, s. 139

⁸⁴ HROBOŇ, s. 139

ČEP: 24 *Jak nesčetná jsou tvá díla, Hospodine! Všechno jsi učinil moudře; země je plná tvých tvorů.*

JB: *Jak četná jsou tvá díla, Jahve! Moudře jsi je všechna udělal, země je plná tvého bohatství.*

V překladu tohoto verše se v JB objevuje termín bohatství,⁸⁵ zatímco ekumenický překlad spolu s kralickým používá pro obraz země „plné tvorů“. Boží tvorstvo je božím bohatstvím. Žalmista svou modlitbou vzdává Bohu svůj obdiv pro to množství tvorstva. Obdivuje, jak všechno dobře funguje a jak je vše propojené. Nezastavuje se ale ve svém úžasu jen nad množstvím a rozmanitostí, ale spíše oslavuje boží velikost. Ohromující je také boží moudrost, ve které vše vytváří.⁸⁶ Bůh lidem říká, že tím, že je stvořil ke svému obrazu, mají účast na jeho moudrosti (Gn 1). Když lidé pozorují stvoření, skrze něho se radují ze svého Stvořitele, a tak se z nich raduje i samotný Stvořitel. Tato radost je vzájemná.

Augustin⁸⁷ zdůrazňuje, že všichni lidé dostali od Boha moudrost, na rozdíl od ostatních tvorů. Někteří si ji ale neuvědomují, protože žijí v ochablosti. Bůh proto lidem říká: „Nebud'te jako kůň nebo mezek, kteří nemají rozum.“ (Ž 32,9).

Verš 24 použila ve své *Knize života* také Terezie z Avily.⁸⁸ Píše v ní o svém sjednocení s Bohem. Vztah Boha k člověku a jeho sjednocení s ním nazývá projevem štědrosti a velkodušnosti. S úžasem píše o tom, že Bůh dává podle toho, jaký je, podle své štědrosti, jeho díla jsou tedy velmi početná, k vyjádření svého úžasu používá v. 24.

---

⁸⁵ Bohatství je v hebrejštině také ekvivalent ke slovu stvoření a je vyjádřením toho, že všechno stvořené je vlastnictvím Boha.

⁸⁶ Pořádek stvoření, který žalmista oslavuje, je vyjádřen také v Ž 136,5 a 147,4–5, kde se překládá také jako „intelligence“.

⁸⁷ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,2: CCSL 40, 1521–1522 v HROBŇ, s. 140

⁸⁸ TEREZIE z Avily, *Knihy života*, odd. 152–153 v HROBŇ, s. 139

ČEP: 25 *Tu je veliké a širé moře: hemží se v něm nespočetných živočichů maličkých i velkých,*

JB: *Hle, širé moře s rozlehlými zálivy a v něm nespočetné hemžení – velcí i malí živočichové,*

Jde o akční verš plný rozmanitosti a početnosti různých tvorů, verš plný pohybu vyjádřeného hemžením. Živočichové naplňují moře, které je veliké a široké, je shromážděním mnoha vod (Gn 1,1), obklopuje suchou zemi a bývá spojeno s nebezpečím. Izraelci se moře báli, ale i moře je stvořené Hospodinem, i když pro člověka je široširé, z božího pohledu má své pevně určené meze.⁸⁹

Moře plné hemžících se bytostí je pro Augustina⁹⁰ alegorií pro bytosti skrývající se jako pokušení uprostřed moře tohoto života, které se nebezpečně vzdouvá a přes které se musíme přeplavit na druhý břeh. Těchto pokušení je velmi mnoho, a proto musíme bdít ve svém člunu, aby nám neublížila. Jestliže ale s námi na loďce bdí Kristus, jsme s ním v bezpečí i uprostřed velikých vln, záleží jen na míře naší víry, jak spolu s ním všechna nebezpečí ustojíme.

Pro Bernarda z Clairvaux⁹¹ je veliké a širé moře zase obrazem času pozemského života, kterým člověk musí projít, aby došel ke spáse.

ČEP: 26 *plují po něm lodě. Vytvořil jsi livjátana, aby v něm dováděl.*

JB: *plují si po něm lodi i Leviatan, jehož jsi utvořil, aby ses mu smál.*

Spojení lodí a livjátana odkazuje na hrozící nebezpečí. Na rozbouřeném moři nebývalo nikdy bezpečno, proto si Izraelité toto nebezpečí často ztotožňovali s mýtickými obrazy a postavami.

---

⁸⁹ SZ Žalmy, s. 394

⁹⁰ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,4: CCSL 40, 1523–1524 v HROBONĚ, s. 140

⁹¹ *Sermo* XXXV, 219 v HROBONĚ, s. 149

Livjátan může být ohromná mořská velryba. Takto je livjátan zmíněn v závěrečné části nihy Job. Jde o stvoření, které má Bůh plně pod svou kontrolou, dokonce s ním denně dovádí, hraje si s ním jako s ptáčetem (Jb 40,29). V JB překladatelé uvádí, že si Bůh livjátana stvořil, aby se mu smál.

Zároveň se ale může jednat o mýtického tvora, tajemného draka, který hrozí světu zničením.⁹² Pro Nový Zákon je tento tajemný drak předobrazem Antikrista⁹³. V bibli zaznívá příslib, že Hospodin tohoto livjátana, útočného a svinutého hada v moři, zabije (Iz 27,1).

Augustin⁹⁴ převádí obraz loď na církevní společenství. I ona se plaví uprostřed bouřek pokušení tohoto světa. Pokud je Kristus na kříži naším lodivodem, tak se loď nemusí bát žádných nebezpečí. Draka, d'ábla, který žije v moři, je možné vidět pouze očima víry. Nemáme se ho bát, dokonce máme šlapat po jeho hlavě a odmítat každé jeho pokušení ke hříchu.⁹⁵

ČEP: *27 A to vše s nadějí vzhlíží k tobě, že jim dáš v pravý čas pokrm;*

JB: *Ti všichni od tebe čekají, že jim dáš najíst, když přijde čas;*

Bůh je Stvořitelem a také živitelem. Od prvních kapitol Bible se píše o jeho soustavné péči o pokrm těm, kdo ho potřebují (Gn 1,29–30). Všichni tvorové jsou neustále závislí na svém tvůrci. On dává pokrm všem, tedy nejen lidem a zvířatům, ale i rostlinám. A dává ho v každém čase, i tehdy, kdy nejsou přirozené podmínky, ve kterých by bylo možné potravu získat. I během dlouhého putování po poušti Bůh posílal lidem křepelky i manu (Ex 16,13). Stará se vždy, v každém čase a na každém místě.

---

⁹² Původ obrazu o mořské obludě může pocházet z představ, jimiž si lidé vysvětlovali mořské bouře, domnívali se, že je tento tvor svými pohyby vyvolává.

⁹³ NOVOTNÝ, s. 375

⁹⁴ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,5–6: CCSL 40, 1524–1526 v HROBONĚ, s. 141

⁹⁵ HROBONĚ, s. 141

Pokrm Bůh poskytuje i pro draka. V knize Gn Bůh hadovi určuje, že jeho potravou po všechny dny bude prach (Gn 3,14). Protože také člověku Bůh říká, že je prach (Gn 3,19), pak podle Augustina⁹⁶, jestli nechceme, aby nás Bůh vydal za pokrm drakovi, nesmíme se tímto prachem stávat, nemáme toužit po pozemských věcech, ale máme se přiklánět k božímu slovu, které je pokrmem pro naši duši.⁹⁷

ČEP: *28 rozdáváš jim a oni si berou, otevřeš ruku a nasytí se dobrým.*

JB: *dáváš jim, oni si berou, otvíráš ruku, oni se nasytí.*

Tento verš popisuje a rozvíjí vzájemnou komunikaci mezi Stvořitelem a stvořením, které je založené na principu dávání a přijímání. Hospodin odpovídá na prosby po nasycení, dává a jeho stvoření přijímá.

Augustin⁹⁸ uvádí, že v duchovním smyslu je Pánovou rukou Kristus. Když se na zemi objeví Kristus, všichni budou naplnění dobrotou.

ČEP: *29 Skryješ-li tvář, propadají děsu, odejmeš-li jejich ducha, hynou, v prach se navracejí.*

JB: *Ukryváš svou tvář, oni se vyděsí, zadržíš jim dech, zanikají, navracejí se ve svůj prach.*

Bůh je svrchovaný vládce nad veškerým svým stvořením. Může svou tvář ukázat, ale může ji také ukryt. Výraz pro dech a pro ducha je v hebrejštině tentýž, jestliže tedy Bůh odnímá dech, skonávají a jejich duch odchází. Prach se vrátí do země a duch se vrátí k Bohu (Kaz 12,7).

---

⁹⁶ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,11: CCSL 40, 1530–1531 v HROBOŇ, s. 141

⁹⁷ HROBOŇ, s. 141

⁹⁸ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,12: CCSL 40, 1531–1532 v HROBOŇ, s. 142

Skrytí nebo odvrácení Pánovy tváře znamená odebrání milosti, odnětí dechu znamená smrt. Když žalmista mluví o dechu živých bytostí, vdechuje a udržuje ho Pán jako Stvořitel (Gn 2,7). Obrácení Pánovy tváře k člověku pro něj znamená hojnost milosti a požehnání (Nm 6,26). Její odvrácení naopak působí nepokoj a strach (Ž 30,8).

Augustin⁹⁹ vztahuje tato slova na konec světa, kdy na Pánův příkaz všechno skončí.

ČEP: *30 Sesíláš-li svého ducha, jsou stvořeni znovu, a tak obnovuješ tvářnost země.*

JB: *Sesíláš svůj dech, jsou stvořeni, obnovuješ tvář země.*

Ve verši se objevuje sloveso sesílat, které znamená opakovanou činnost. Při každém dalším seslání božího ducha jsou živočichové opětně stvořeni. A po těch, kteří zemřeli, jsou k životu povolána další a další stvoření. V důsledku tohoto Hospodinova konání se obnovuje tvářnost země, obnovuje se celá zem, Bůh neustále tvoří všechno nové.

Rabínský komentář ono vyslání ducha vztahuje na vzkříšení mrtvých na konci věků.

Prosper Akvitánský¹⁰⁰ se odvolává na verš z listu Efezským, který zdůrazňuje, že jsme jeho dílo, stvoření v Kristu Ježíši pro dobré skutky, které připravil Bůh, abychom je konali (Ef 2,10). Od božího ducha přijímáme milost, abychom mohli žít spravedlivě. Bůh obnovuje tvář země a po celém světě tvoří nové stvoření skrze ducha milosti, abychom po tom, co jsme odložili starého člověka, mohli kráčet v novosti života.¹⁰¹

---

⁹⁹ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,13: CCSL 40, 1532 v HROBONĚ, s. 142

¹⁰⁰ PROSPER AKVITÁNSKÝ, *Exp. Psalm*, 103,30:PL 51, 296 v HROBONĚ, s. 143

¹⁰¹ HRONONĚ, s. 143

ČEP: 31 *Hospodinova sláva potrvá věčně! Hospodin se bude radovat ze svého díla.*

JB: *Navždy ať trvá Jahvova sláva, ať se Jahve těší ze svých děl!*

Verš má liturgický charakter a oslavný hymnus jím vrcholí. Obsahem verše je boží majestát, a ten byl od počátku putování božího lidu spojen se schránou úmluvy a později, po jeho usazení v zaslíbené zemi, také s chrámem (Ez 10,4; 43,2).

Augustin¹⁰² připomíná, že je třeba se upnout na Boha a nespolehat na sebe, ale na boží slávu. Jestliže jsou lidská díla zlá, jsou výsledkem hříšnosti. A jestliže jsou dobrá, jsou dílem boží milosti. A právě z těch se bude těšit Pán, a tak bude naplněna žalmistova touha po stálosti trvání božího díla.¹⁰³

ČEP: 32 *Shlédne na zemi a ta se třese, dotkne se hor a kouří se z nich.*

JB: *Pohlíží na zemi, ona se chvěje, dotýká se hor, ony dýmají!*

Veliká Hospodinova moc se projevuje v tomto verši skrze dýmání hor. Bůh jen pohlédne na zemi a ta se hned otřásá. Dotkne se hor a vyvalí se z nich kouř. V rabínském komentáři se dotyk vrchů a jejich dýmání vztahuje na horu Sinaj (Ex 19,18). Podle Origena tyto dýmající vrchy mají odvrhnout zlobu, protože se jich Bůh dotýká duchovním ohněm, který seslal na zem.

Vrchy podle Augustina¹⁰⁴ symbolizují pyšné lidi, kterých se Bůh ještě nedotkl. Žalmista tu říká, že se jich Pán dotýká a oni dýmají. Po božím dotyku nabízejí modlitbu jako oběť svého srdce, a vysílají k němu *dým*, který je tlačí na hrudi, a oni propukají v pláč. Dým je symbolem modlitby, která stoupá k nebi. Augustin dává tato slova žalmu do souvislosti s Flp 2,12–13. *... s bázní a chvěním pracujte na své spáse, vždyť to ve vás působí Bůh. Všechno, co máme, je jeho dar. Jistě je chvějící se pokora lepší než pýcha. A jestli se před ním člověk netřese v bázni, pak mu Bůh odejme to, co nám dal.* Izaiáš k tomu dodává: *„A na takového shlédnu, na pokorného a zraněného duchem a který se třese před mými slovy.“ (Iz 66,2).*¹⁰⁵

---

¹⁰² AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 415: CCSL 40, 1533 v HROBONĚ, s. 143

¹⁰³ HROBONĚ, s. 143

¹⁰⁴ AUGUSTIN, *En. Ps.* 103, *Sermo* 4,16: CCSL 40, 1533–1534 v HROBONĚ, s. 144

¹⁰⁵ HROBONĚ, s. 143

ČEP: 33 *Budu zpívat Hospodinu po celý svůj život, svému Bohu zpívat žalm, dokud budu.*

JB: *Chci zpívat Jahvovi, dokud jsem živ, chci svému Bohu hrát, pokud jsem na světě.*

Žalm pokračuje v liturgickém duchu, Ž 104 se pravděpodobně zpíval při velkých slavnostech. Výzva ke zpěvu a chvále Hospodinu tady zaznívá jako základní náplň lidského života. Po celý čas života, za všech okolností, a to i za těch, které běžně ke zpěvu nevybízejí, i v nedostatku nebo pronásledování, stále je třeba vzbuzovat touhu po zpěvu pro Boha. Chvalozpěv je základním životním rysem každého Hospodinova ctitele. Vždyť boží velikost, která se dá vyčíst ze stvořeného světa a jeho uspořádání, je dostatečným důvodem pro neustálou chválu. A samotné přemítání o Hospodinově díle je pro člověka výsadou a radostí.

ČEP: 34 *Kéž mu je příjemné moje přemítání! Hospodin je moje radost.*

JB: *Kéž se mu líbí moje řeč, já svou radost mám v Jahvovi.*

Verš vyjadřuje touhu zalíbit se Hospodinu, touhu mít stále z Boha radost. Kasiodor¹⁰⁶ v něm vidí dvě věci, které jsou vzájemně propojené. Naše chvála se stává příjemnou Pánovi, pokud se těšíme z Pána. Čím víc je on příjemný v našich očích, tím dražší jsme i my jemu. Milující osoba, která se setká s jeho majestátem, se setká s láskou, osoba bez zájmu je odmítnutá. Bůh podporuje toho, kdo projevuje svoji touhu milovat Pána celým srdcem, celou duší a celou silou (Mat 22, 37). Tento příkaz jsme dostali pro vlastní dobro, abychom od něho následně mohli přijmout lásku jako dar.¹⁰⁷

ČEP: 35 *Kéž hříšníci vymizí ze země, kéž svévolníci nejsou! Dobrořeč, má duše, Hospodinu! Haleluja.*

JB: *Hříšníci ať zmizí ze země, bezbožníci ať už žádní nejsou! Veleb Jahva, má duše.*

Žalmista volá po očistění od zlomyslných, hříšných lidí; od svévolníků, kteří nechtějí přijmout a respektovat boží řád. Vyslovuje přání, aby tito lidé byli vyhlazeni, protože jsou svévolní, bezbožní. Hřích je to jediné, co kalí harmonii božího díla.

---

¹⁰⁶ KASIODOR, *Exp. Psal.* 103,34: CCSL 98, 941 v HROBONĚ, s. 145

¹⁰⁷ HROBONĚ, s. 144

Kasiodor¹⁰⁸ říká, že hříšníci zmizí ze země, když se zbaví své touhy po pozemských věcech a skrze boží milost se rozhodnou pro lepší věci. Podobně zmizí bezbožní tím, když přestanou být zlí. Tento výrok je chápán spíš jako modlitba než jako zlořečení.

Origenův¹⁰⁹ výklad říká, že to, že hříšníci zmizí, neznamená, že tito lidé přestanou existovat; znamená pouze to, že přestanou hřešit. Prosí Boha, aby je ospravedlnil a tím, aby pak přestali být zlí. Prorok s důvěrou, že se jeho přání vyplní, plný radosti znovu opakuje první verš s výzvou – Dobrořeč moje duše Pánovi!

Stejně jako na začátku, končí žalmista zvoláním „halelujte Hospodina“, který je adresovaný bratřím, komunitě, která je tím ke chvále přizvána.

---

¹⁰⁸ KASIODOR, *Exp. Psal* 103,35: CCSL 98, 941 v HROBOŇ, s. 145

¹⁰⁹ ORIGENES, *Sel. in Ps.* 103,35: PG 12, 783A v HROBOŇ, s. 145

5. Prohloubení výrazných biblicko – teologických témat

Ze žalmu jsem vybrala několik témat, která jsem chtěla více promyslet v biblických a teologických souvislostech a trochu více se o nich rozepsat.

5.1 Bůh Stvořitel

Bůh jako Stvořitel je první z charakteristik Boha, se kterou se na stránkách Bible setkáváme. Je představen jako všemohoucí Bůh, plný moudrosti, který svrchovaně vládne nad světem. Jeho rozhodnutí stvořit svět, zvířata, lidi, ale také duchovní bytosti, kterými jsou andělé, vychází z jeho vlastní vůle, a jsou důkazem veliké boží lásky. Samotný akt stvoření, jak nám popisuje Gn 1, probíhá skrze slovo. V hebrejském textu uváděné slovo *davar* znamená zároveň také samotný čin. Jestliže Bůh promluví, zároveň tímto slovem už vytváří všechno nové.¹¹⁰

V biblickém textu můžeme sledovat různá slovesa, kterými se Bůh jako Stvořitel projevuje. Je to sloveso *bára*, které je v Bibli užito výhradně ve vztahu k boží tvůrčí činnosti při stvoření světa a člověka. Je protknuto božskou zázračnou mocí; jedná se o tvoření něčeho úplně nového a neslýchaného. Kromě popisu u stvoření světa, se vyskytuje také při zázračném božím zasahování do dějin.¹¹¹ Dále je to sloveso *nátá*, které se překládá jako rozprostřít nebo roztáhnout¹¹²; sloveso *ásá*, znamenající vytvořit z nějaké látky, zhotovit¹¹³; sloveso *jásár*¹¹⁴, které znamená modelovat, formovat (mluví např. o formování člověka, které připodobňuje k činnosti hrnčíře); a také sloveso *jásad*,¹¹⁵ které se překládá jako zakládá nebo utvrzuje.

---

¹¹⁰ Ž 148,5 „Vždyť on přikázal a všechno bylo stvořeno.“

¹¹¹ NOVOTNÝ, s. 1011

¹¹² Job 9,8; Ž 104,2; Iz 40,22; 44,24; 45,12; 51,13; Jr 10,12; Za 12,1

¹¹³ Gn 1,6n.16.25 aj.

¹¹⁴ Gn 2,7.8.19; Iz 45,9.11.18; 49,5

¹¹⁵ 1 Pa 16,30; Ž 93,1; Iz 45,18; Jr 10,12

V Knize žalmů je téma Boha tvořitele zachyceno v některých dalších žalmech. Ž 33 mluví o tom, že „nebesa byla učiněna Hospodinovým slovem, dechem jeho úst pak všecken jejich zástup,“ (v. 6) „...co on řekl, to se stalo, jak přikázal, tak vše stojí.“ (v. 9) Ž 74, 16 „...tobě patří den, i noc je tvoje, tys upevnil světlo noci i slunce.“ Žalm 89 mluví o stvoření nebes (vv 12–13), Ž 136 o světlech (vv. 7–9) atd.

5.2 Boží tvář

O boží tváři se v bibli mluví na více místech v různých významech. Původně šlo patrně o přenesení významu z pohanské praxe, kde se jednalo o skutečné hledění do tváře vytvořených model.

Přestože Boha nikdy nikdo neviděl, tak výraz Hospodinova tvář a její blízkost, je pro život lidí i zvířat zcela zásadní. Ve v. 29 žalmista mluví o zděšení, zmatení všech tvorů, jestliže Hospodin svou tvář skryje. V knize Exodus (Ex) sděluje Hospodin Mojžíšovi: *Nemůžeš spatřit mou tvář, neboť člověk mě nesmí spatřit, má-li zůstat naživu.* (Ex 33,20). Přesto se setkáváme s důležitým Jákobovým zápasem, po kterém tvrdí: *Viděl jsem Boha tvář v tvář a byl mi zachován život* (Gn 33,31). V knize Nu Hospodin pověřuje Mojžíše, aby Aaron a jeho synové při požehnání izraelským synům mluvili o boží tváři, která se k nim obrací a rozsvítí se nad nimi (Nu 6, 23–26). Tato rozsvícená tvář vyvolává představu zářícího obličej, světla, je skrze ně vidět,¹¹⁶ a to způsobí, že člověk, který je ve tmě, uvidí, jak dál, a uleví se mu v jeho potížích. Jestliže Hospodin k někomu svou tvář obrací, věnuje se mu, je to znamením, že je mu příznivě nakloněn. Termín boží tvář je metafora pro boží přítomnost.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Tuto zář odrážela také Mojžíšova tvář, po setkání s Hospodinem svítla tak, že ji musel skrývat pod závojem (Ex 34,35)

¹¹⁷ NOVOTNÝ, s. 526

5.3 Boží duch

Duch je v hebrejštině označován slovem *ruah*, které znamená dech, vítr, vzduch, ale také dech. Upozorňuje na dynamickou složku Boha, na boží nepostižitelnost.¹¹⁸

Ve starozákonních textech se setkáváme se dvěma označeními božího ducha; *duch svatý* se objevuje v Bibli na dvou místech. Je to v situaci, kdy žalmista prosí, aby mu Bůh neodebíral svého *svatého ducha* (Ž 51,13), a pak ve v Izaiášovi, při vzpomínce na Mojžíše, jemuž byl *duch svatý* dán do nitra (Iz 63,11).

Boží duch se ve Starém Zákoně objevuje na místech, kde se jedná o boží činnost ve stvoření. Je přítomný od samého začátku. Ve druhém verši Gn 1 se dozvídáme, že se vznáší nad pustou a prázdnou zemí. V Ž 104 sesílá Bůh svého ducha pro znovustvoření tvorů (v. 30), jindy zasahuje v okamžicích zachování lidského života (Jb33,4; Iz 42,5) a také naplňuje lidi, kteří jsou Bohem pověřeni splnit nějaký úkol od Hospodina. Tak mluví skrze Davida (2 S 23,2), spočívá na Mojžíšovi (Nu 11,17) a na dalších vyvolených lidech, a to po dobu, po kterou mají plnit boží poslání.

Duch Svatý je pramenem posvěcení a veškerého poznání, všechno svou mocí proniká. Dává poznat tajemství, chápat skryté věci, přináší nikdy nepřestávající radost, umožňuje přebývání v Bohu. Zatímco ve Starém Zákoně je přítomen pouze dočasně, v Novém Zákoně Ježíš zaslubuje jeho seslání na každého člověka, který bude ctitelem Boha. V rozhovoru se samařskou ženou ohlašuje příchod hodiny, ve které se toto zaslíbení naplní (J 24, 23–24). Ježíš mluví o těch, kteří přijmou Ducha Svatého se zaslíbením: *Proudy živé vody potečou z jeho nitra* (J 7,37). Před svým Nanebevstoupením posílá učedníky, aby zůstali na jenom místě, modlili se a čekali, že na ně Duch Svatý sestoupí, a pak mohli v plné boží síle vystoupit a jít hlásat evangelium do celého světa.

---

¹¹⁸ Jan přirovnává působení Ducha k vanutí větru (J 3,8).

5.4 Žehnání a dobrořečení

Požehnání v širším významu je znamení boží štědrosti a šlechetnosti. Je to působení nabitě zvláštní životadárnou silou, kterou mu dává Bůh¹¹⁹, jedná se o sdílení boží moci. Toto žehnání může dát jedině sám Bůh anebo člověk, kterého Bůh k tomuto jednání pověřil.¹²⁰ Takovéto známé požehnání je např. v knize Nu, kde Hospodin předává Mojžíšovi příkaz pro Aarona a jeho syny, aby žehnali synům Izraele (Nu 6,23–27). Žehnání je Hospodinem přikázané mluvení, ujišťování o jeho přízni lidu Izraele a má podobu Hospodinova výroku. V hebrejském textu je pro požehnání používán výraz *bracha*, *brachot*.

V řeckém překladu (Septuaginta) se výraz požehnání překládá jako *dobrořečení*. Znamená to mluvení dobrých věcí; díkůčinění Bohu za jeho dary. V Ž 104 se tak v některém překladu objevuje výzva k duši, aby ona žehnala Hospodina¹²¹. Tento výraz má pravděpodobně kořeny v tomto řeckém překladu Písma. Výzva k duši, aby žehnala Hospodina znamená, že je duše vyzývána, aby toto boží požehnání odrážela a docházelo pak díky tomu ke komunikaci mezi ní a Bohem. Protože ten, kdo může žehnat, je pouze Bůh, duše může toto boží jednání ohlašovat, případně je s Bohem sdílet.

S dobrořečením se setkáme také u Ježíše, protože on dobrořečil svému otci celým svým životem slovy i skutky a je pro nás vzorem, jak jednat.

---

¹¹⁹ ALMENN, s. 208

¹²⁰ Zpráv o božím žehnání je v Bibli mnoho. Nejprve Bůh žehná svému stvoření Gn 1 (vv. 22–28), následně Bůh žehná sedmý den (Gn 2). Po hříchu prvních lidí se Bůh sklání k Noemovi a po ukončení potopy jim žehná stejně jako prvním lidem (Gn 9,1), žehná Mojžíšovi (Gn 12,2–3) ...

¹²¹ FISCHL

5.5 Demytologizace

V demytologizaci Bible užívá staré, v té době obecně známé mytologické představy a ty naplňuje novým obsahem. Využívá je tak, že s jejich pomocí mluví o Bohu a díky tomu prohlubuje u svých posluchačů důvěru v Hospodina. Tím jim pomáhá se odvracet od model kanaanského náboženství. Předává zprávu o tom, že uprostřed stvoření nepůsobí animální bohové, ale jediný Bůh, který je Stvořitel všeho.

Tento zápas proti sakralizaci začíná v Bibli hned od prvních veršů Genesis. Biblická zvěst zdůrazňuje, že je to Hospodin, kdo stvořil nebe i zemi a všechno, co je. Pohanská božstva okolních národů se ukrývala za kulty slunce, měsíce, moře atd. Proto se nebeská tělesa, která osvěčují zemi ve stvořitelském hymnu nenazývají *Slunce* a *Měsíc*, aby se nezaměnily s modlami, kterým se pohané klaněli. V Ž 104 je znovu zdůrazněno, že měsíc i slunce jsou stvořené Bohem a mají za úkol určovat čas a zachovávat řád božího stvoření (v. 19).

Jedním z důrazných výroků, který se v Písmu užívá a slouží k desakralizaci je tvrzení, že Bůh je *Hospodin, Pán vod*. Jde o vyznání víry a v žalmu je zasazeno do protináboženského postoje vůči starověkému bohu Baalovi. Ten býval zobrazován jako jezdec na voze z mraků, na mračnech tažených větry.¹²²

Propastná tůň a bájně pravodstvo začátku knihy Gn uvádělo na pravou míru mýty akkadského bájesloví, ve kterém figurovalo monstrózní ztělesnění prvotního chaosu pod názvem *Tiámat*.¹²³ A takto lze vystopovat jeden obraz za druhým, téměř ve všem se skrývá přeznačení vlivu pohanských bohů ve prospěch jediného Boha, který je Stvořitelem všeho, co existuje.

---

¹²² V Ž 104 Bůh jezdí na voze z mraků, nebo na křídlech ducha; stejný obraz je i v Ž 18, 10–11.

¹²³ SZ, Žalmy, s. 393

5.6 Moře

Moře bylo vždy znázorněním síly, nespoutanosti, nebezpečí a také bezbožnosti. Působilo v lidech strach a snahu si ho podmanit. Ve Starém Zákoně se téma zkrocení moře objevuje na mnoha místech.¹²⁴

V ugaritské mytologii se vyskytoval bůh s názvem Jam, a podle tohoto boha se vžilo označení *jam* pro celé moře jako takové. Ve snaze o desakralizaci se v Bibli pojem *jam–moře* vysvětloval tak, že jde o moře, které je také stvořené Hospodinem. Záměrem bylo vysvětlit, že nejde o boha, ale o prostředí. Žalmista je představuje jako domov mnoha živočichů a to znamenalo, že to není něco, čeho je třeba se bát, naopak je to prostředí, které pomáhá životu.

Hospodin svou moc nad mořem projevuje ve Starém Zákoně při rozdělení Rudého moře, když umožňuje Izraelitům odchod z Egypta (Ex 14,21–29).

Svou absolutní moc nad mořem projevuje v Novém Zákoně skrze Ježíše. Ten se na moři cítí být v takovém bezpečí, že spí klidně, i když kolem zuří bouře, a následně dokáže toto rozbouřené moře jediným příkazem uklidnit (Mt 8,23). V jiné situaci zase kráčí po jeho hladině (Mt 14,25), čímž demonstruje moc Boha nad mořem, které učinil.

Apokalypsa se při popisu nového stvoření zmiňuje o dni, kdy moře už nebude (Zj 21,1). Moře jako satanská síla zmizí a zůstane jen křišťálové moře na nebi před trůnem (Zj 4,6).¹²⁵

---

¹²⁴ Ž 89,9, Jer 5,22, Př 8,29, Jb 38,8

¹²⁵ FRAINE, GRELOT v LEON–DUFOUR, Slovník biblické teologie, s. 240–241

5.7 Chléb a víno

Chléb a víno byly pro Izraelity základní životní potřebou i obrazem pokojného života. Chléb byl nejzákladnější potravinou, byli jím uctíváni hosté. Chléb byl v životě člověka tak důležitý, že pokud někdo přišel o chleba, znamenalo to, že přišel o všechno.¹²⁶

Žalmista mluví o chlebě jako o potravě, která je nezbytná pro srdce člověka.¹²⁷ A nejen chléb, naše srdce nezbytně potřebuje i nápoj. Obojí je v Bibli na některých místech popsáno jako boží dar pro člověka.¹²⁸

V bohoslužebném životě Izraele se setkáváme s těmito potravinami ve chvíli, kdy král a kněz Melkisedek přinese desátek chleba a vína k oběti (Gn 14,18).¹²⁹

„Liturgická úloha chleba dochází naplnění v eucharistii. Po rozmnožení chlebů, provázeném bohoslužebnými gesty, přikazuje Ježíš při poslední večeři před svým zajetím opakování toho, co učinil, totiž proměny chleba ve své obětované tělo.“¹³⁰

Víno se velmi úzce pojí k životu. Je darem od Boha pro radost člověka, ale obveseluje i samotného Boha (Sd 9,13). Víno je lahodné, přináší opojné zakoušení budoucího života, má být, ale užíváno střídavě (1 Tim 3,3.8; Tt 2,3). Zatímco chléb bylo možné připravovat kdykoliv, i za času putování, víno bylo spojeno s usazením se v mesiášské zemi. Proto ti, kdo vnímají, že ještě nepřišel čas usadit se v zaslíbené zemi, na znamení toho žijí asketickým životem a pití vína odmítají.¹³¹

Víno hrálo důležitou roli v rituálech chrámového uctívání a nalévalo se na oltář téměř při každé oběti. V Novém Zákoně je znamením nové smlouvy a radosti, která ze smlouvy vyplývá. Víno má výrazně eschatologickou povahu, váže se k zaslíbené zemi, k budoucí radosti a k budoucímu životu.¹³²

---

¹²⁶ SESBOŮÉ v LEON–DUFOUR, Slovník biblické teologie, s. 137

¹²⁷ Srdce člověka se myslí ta nehlubší rovina, ze které roste veškerý vnitřní život člověka (myšlení, citění, vnímání, vůle...)

¹²⁸ Gn 27,28; Oz 55,1; Am 9,13

¹²⁹ Tato Melkisedekova oběť je v NZ přirovnávána k Ježíšově oběti Žd 5,6

¹³⁰ Cit. SESBOŮÉ v LEON–DUFOUR, Slovník biblické teologie, s. 139

¹³¹ Tak se zdržují pití vína nazirejci, ale také i Jan Křtitel a další

¹³² ALLMEN, s. 300

Ježíš ve svém konání i v podobenstvích víno často zmiňoval. Mluvil o zlých vinařích (Mk 12,1–9), sám sebe přirovnával ke kmeni vinné révy (J 15,5) a na svatbě proměnil vodu ve víno (J 2,7–8), které na své poslední večeři s učedníky dále proměňuje ve svoji krev (Mt 26,28, Mk 14,24, Lk 22,20). Tato proměna přechází do liturgie a je zpřítomňována při každé mešní oběti.

5.8 Stromy

Stromy měly svá božstva, a i ve Starém Zákoně najdeme zmínky o prastarých svatyních, na kterých stál nějaký výrazný strom.¹³³ Měly významnou roli v babylonské kultuře a byly opředeny mnohými mýty. Protože byl strom vnímán jako osa, která spojuje zemi a nebe, lidé k nim přicházeli, aby se dostali do kontaktu s božstvím, které ve stromech očekávali.

Stromy v Bibli jsou dílem Boha, žalmista to vyjadřuje termínem Hospodinovy stromy. Jsou to stromy, které Bůh zasadil, sytí je, zavlažuje; jsou objektem jeho péče, nejsou kultickým předmětem. A stejně jako všechno ve stvoření, i ony mají konkrétní poslání.¹³⁴

Strom je v Ž 1 používán i jako metafora pro člověka (Ž 1,3). Blahoslavený člověk, který má zálibu v Hospodinových přikázáních, čerpá z toho, co mu dává Hospodin, je jako strom, který je zasazený u vod.

Také Ježíš sám sebe přirovnává ke stromu, když říká: „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti (J 15,5).“ Naplňuje tím představu, kterou lidé znali ze starověké mytologie. Představovali si, že strom čerpá ze země energii, ta se vlévá do listů a květů a vrací se zpátky a oni ke stromu mohou chodit čerpat. Ježíš svým výrokem říká, že to je on, kdo je mízou stromu, a učedníci jsou těmi, kterými proudí jeho duch.

---

¹³³ Tak Abram postavil první oltář Bohu u věšteckého dubu (Gn 12,6), později se usadil při božišti Mamre (Gn 13,18); Jozue uzavírá smlouvu a staví kámen pod posvátným stromem při Hospodinově svatyni (Joz 23,34); Jakob zakopává cizí bůžky pod posvátným stromem u Sekem (Gn 55,4) atp.

¹³⁴ Cedry, o kterých mluví Ž 104, měly trvanlivé dřevo, proto se využívaly k zhotovování sloupů a trámů při výstavbě chrámu.

V žalmu je celá řada dalších témat, které by bylo zajímavé rozvést z biblicko – teologického pohledu, ale z důvodu omezeného rozsahu této práce jsem se rozhodla vybrat pouze tyto.

6. Studium citací žalmu 104 a aluzí v církevních dokumentech 20. a 21. století, zejména v Laudato si' papeže Františka

Do práce jsem se rozhodla zahrnout některé myšlenky z textu encykliky LS. Prohledávala jsem a zkoumala i další církevní dokumenty, abych zjistila, zda některé obsahují také odkazy na Ž 104 anebo témata související s péčí o stvoření. Zúžila jsem svůj výběr na období posledních dvou století, protože teprve od začátku 20. století se do myslí a srdcí lidí dostává touha systematictěji pečovat o přírodu a o životní prostředí, ve kterém se pohybují.

Přímý odkaz na Ž 104 jsem našla v již zmíněné encyklice LS a pak v dokumentu Papežské biblické komise „Bible a morálka“, který se na něj odkazuje v souvislosti s výkladem stvoření v prvních kapitolách knihy Gn.¹³⁵

K těmto textům přidávám ještě zmínku o dokumentu „Společenství a služba“, neboť se také částečně vyjadřuje i k životnímu prostředí.

6.1 Bible a morálka

Dokument „Bible a morálka“ se zabývá hledáním odpovědí na morální a etické problémy současnosti a zkoumá jejich možné opory v Písmu. Podnět k jeho vypracování dal špičkovým katolickým biblistům papež Jan Pavel II. a práce na něm probíhala v rozmezí let 2002–2010.

Dokument obsahuje dvě části, tématem první je zjevená morálka jako boží dar a to, jak na ni odpovídá člověk. Zkoumá podklady pro definice biblické morálky. Vychází z toho, že Bůh dává člověku život a vše, co k dobrému životu potřebuje. Proto je odpověď člověka na takový dar základem každé morálky založené na Bibli.

Druhá část nabízí některá biblická kritéria pro orientaci v morálních otázkách současnosti. Autoři se je pokusili zformulovat do základních principů, které pomáhají při rozlišování a rozhodování o tom, co je v souladu s božím záměrem.

Na Boha jako Stvořitele se zaměřuje první kapitola první části. Pojednává se v ní o daru stvoření a o morálních důsledcích, které z něho vyplývají. Zmiňuje obě zprávy o stvoření a odkazuje na žalmy jako na tu část Bible, kde se nejvíce hovoří o Bohu jako Stvořiteli.¹³⁶ Dokument říká o žalmech, že „ukazují, jak chápat stvoření soteriologicky, protože zdůrazňují vazbu mezi boží činností ve stvoření a v dějinách spásy.“¹³⁷ Potvrzují transcendenci a preexistenci Stvořitele, který existoval dříve než jeho stvoření. Bůh není součástí světa, ale svět existuje jen proto, že ho Bůh stvořil a že se o něj stará.

V souvislosti se stvořením se v dokumentu mluví o Ž 104 jako o modlitbě, „v níž se na základě zkušenosti obdivuhodné boží dobroty konstatuje, že všechno, co existuje, je na Bohu úplně závislé.“¹³⁸ Vybírá ze Ž 104 vv. 29–30, které mluví o božím duchu. Tento duch, když je od Boha poslán, obnovuje celý svět a zdůrazňuje naprostou závislost života na Bohu, který vše stvořil.

V dokumentu je vyzdvižen i aspekt chvály stvoření, skrze kterou si lidé i v nejistém a ohroženém světě uchovávají důvěru v dobrého Boha Stvořitele, který neustále pečuje o své tvory.¹³⁹

6.2 Společenství a služba

V dokumentu „Společenství a služba“ není Ž 104 výslovně uveden, ale svým obsahem se vyjadřuje k problematice stvoření, neboť se dotýká tématu životního prostředí a zodpovědnosti člověka za něj. Dokument vyšel v roce 2005 a jeho autorem je kolektiv katolických teologických odborníků, Mezinárodní teologická komise¹⁴⁰. Autoři v něm vyzývají k zaujetí postoje vděčnosti ke každé součásti stvoření, s níž Ž 104 významně rezonuje. V dokumentu je zmíněna krize životního prostředí a zodpovědnost člověka za stvořený svět.¹⁴¹

---

¹³⁵ Bible a morálka, s. 18–19

¹³⁶ Bible a morálka, s. 19

¹³⁷ Bible a morálka s. 19

¹³⁸ Cit. Bible a morálka, s. 19

¹³⁹ Bible a morálka, s. 24

¹⁴⁰ Nejedná se tedy o dokument se striktně magisteriálním textem.

¹⁴¹ Společenství a služba, čl. 79

6.3 Laudato si'

Podrobněji jsem se zabývala studiem encykliky LS, která vyšla v roce 2015. Jejím autorem je papež František,¹⁴² a je první tzv. ekologickou papežskou encyklikou. Hluběji se zabývá vztahem člověka vůči stvořenému světu. Obsahuje některá témata, která souvisí s obsahem Ž 104. Jedná se zejména o téma vody a biodiverzity a k těmto tématům jsem se rozhodla přidat i téma narušených lidských vztahů, na které papež František důrazně upozorňuje jako na souvislost s úpadkem životního prostředí. Ž 104 je v encyklice citován v souvislosti s chválou a velebením Boha pro existenci živých bytostí, které stvořil a které mají před Bohem jedinečnou hodnotu.¹⁴³

6.3.1 *Současný stav světa narušeného hříchem*

Papež František píše a adresuje tuto encykliku všem lidem dobré vůle, kterým není lhostejný stav, ve kterém se nachází naše životní prostředí. Upozorňuje na závadnost filozofie současné kultury naší civilizace, jež spočívá v zaměření na spotřebu, na jednání, které označuje stylem „použij a zahod“ a které podle papeže Františka ohrožuje celou planetu.

Ročně jsou v důsledku tohoto myšlení a chování vyprodukovány miliony tun odpadu, z nichž velká část ani není biologicky rozložitelná. Tento průmyslový odpad spolu s chemickými produkty často vyvolává v organismech obyvatel efekt bioakumulace a opatření na jejich ochranu bývají bohužel přijímána, až když se jejich negativní dopad projeví na zdraví obyvatel.¹⁴⁴

---

¹⁴² Papež František si toto jméno vybral podle Františka z Assisi při svém zvolení a ve svém pontifikátu se jím nechává inspirovat, a to jak v zaujatosti stvořením jako takového (viz LS), tak i v tématu bratrství.

¹⁴³ LS, s. 46

¹⁴⁴ LS, s. 16–17

Do výčtu hlavních problémů souvisejících s ekologií zahrnuje papež František téma klimatu a globálního oteplování.¹⁴⁵ Ačkoliv k problému přispívá celá řada faktorů, které nejsou závislé na lidském působení (vulkanická činnost, variace oběžné dráhy a zemské osy, solární cyklus), přece se významným podílem na zvyšování koncentrace skleníkových plynů podílí svou činností také lidé.¹⁴⁶

Do tohoto stavu lidé dostali sebe i svou planetu, náš *společný dům*, jak ji označuje papež František, svým nevhodným chováním vůči přírodě i vůči sobě navzájem. Z biblických příběhů je zřejmé, že vše, co bylo stvořeno Bohem bylo velmi dobré a člověk byl od začátku vybízen k tomu, aby „obdělával a chránil“ zahradu světa (Gn 2,15).¹⁴⁷

Skrze hřích se z původně harmonického vztahu člověka k přírodě stal konflikt (Gn 3,17–19). Člověk se postupně svými zásahy snažil stvořený svět kolem sebe přizpůsobovat vlastním představám a požadavkům a nerespektoval původní boží záměr se stvořením. V důsledku toho zápasíme s důsledky jak v oblasti mezilidských vztahů, tak i s důsledky poškozeného životního prostředí.

6.3.2 *Téma vody v LS*

Téma vody je tím nejdůležitějším tématem, protože na ní závisí veškerý život na zemi. A voda je i to první, čím se Bůh zabývá od okamžiku stvoření světa. Vodu organizuje, dává jí hranice, určuje pohyb mořím i nejmenším pramenům v horských údolích. V Ž 104 se Hospodin projevuje jako ten, kdo má ve vodách svůj příbytek, jako ten, kdo posílá zavlažovat vodou, jako ten, kdo se stará o to, aby napojil zvěř a všechno stvoření.

---

¹⁴⁵ Globální oteplování, které je důsledkem této situace, má vliv na koloběh uhlíku, a roztáčí tak bludný kruh problémů v oblasti zemědělské produkce, způsobuje tání ledovců a tím rizikový únik metanu a rozklad zamrzlé organické hmoty, zvyšuje kyselost oceánů a narušuje mořský potravní řetězec a mnohé další problémy.

¹⁴⁶ LS, s. 18

¹⁴⁷ LS, s. 44

Papež František v LS zdůrazňuje, že každý člověk musí mít zajištěný přístup k vodě, že je to jedno ze základních lidských práv. Pitná a čistá voda má primární důležitost, je nutná jak pro lidský život, tak pro fungování pozemských i vodních ekosystémů. Voda, která je znečištěná, působí každodenně nová onemocnění, cholera a úplavici a v důsledku toho pak přichází mnohá zbytečná úmrtí.¹⁴⁸ Znečištěná voda má tak negativní vliv na zdraví celého stvoření.

Jako další závažný problém papež František popisuje nebezpečí proměňování vody na tržní zboží, snahy o privatizaci vodních zdrojů. Takový způsob zacházení s vodními prostředky vidí jako mravně nepřijatelný; „Přístup k pitné a nezávadné vodě je podstatným, základním a všeobecným lidským právem, protože na něm závisí přežití, a je tedy podmínkou uplatňování ostatních lidských práv.“¹⁴⁹

Mezi další problematické skutečnosti patří nedostatek vody ve vztahu k ekonomice, protože tato skutečnost pak způsobuje vyšší náklady na výrobu potravin a dalších produktů. Z nerovnoměrného užívání vody hrozí ekologické problémy a může se stát, že ovládnutí vody velkými koncerny se bude transformovat do dalšího ze zdrojů konfliktů tohoto století.¹⁵⁰

6.3.3 Rozmanitost druhů a biodiverzita

Bůh ve své nekonečné štědrosti dává lidem do opatrování celou zemi s ohromným bohatstvím roztočivých organismů, rostlin a živočichů,¹⁵¹ ale člověk mnohdy ze své neznalosti, jindy z nenasytosti z těchto pokladů stvoření bezohledně bere a zasahuje do jejich přirozeného prostředí tak, že mnohé z těchto organismů jsou ohroženy a některé již nenávratně ze země zmizely. Papež František v LS uvádí, že takových rostlinných a živočišných druhů každý rok vyhynou tisíce. Jejich zmizení znamená, že je nikdy nepoznáme ani my ani naše děti. *Tisíce druhů už nevzdají Bohu chválu svou existencí a ani nám nebudou moci předat svoje poselství.*¹⁵²

---

¹⁴⁸ LS, s. 21

¹⁴⁹ cit. LS, s. 22

¹⁵⁰ cit. LS, s. 23

¹⁵¹ V Ž 104 žalmista pozoruje veliké a širé moře hemžící se množstvím živočichů (v. 25), sleduje ptáky v korunách stromů (v. 17), pozvedá oči k horským štítům, po kterých poskakují kozorožci a damani (v.18), a reaguje výkřikem úžasu – jak nesčetná jsou tvoje díla, Hospodine! (v. 24).

¹⁵² cit. LS, s. 24

Papež František píše o nutnosti lépe pochopit souvztažnosti mezi živými organismy a člověkem a v encyklice uvádí, že je třeba více investovat do výzkumu, abychom lépe pochopili fungování ekosystémů a abychom mohli lépe hodnotit lidské zásahy do životního prostředí. Říká, že všichni tvorové jsou mezi sebou spojeni a musí se citlivě a s obdivem uznávat hodnota každého z nich. Všichni jsme stvořeni jedním Bohem, všichni se navzájem potřebujeme jako jedna rodina.

Planetu zemi papež František označuje naším společným domovem a podává ve své encyklice popis znepokojivých jevů, které z narušení tohoto vzájemného respektu vyplývají. Kromě přehlcování planety nebezpečnými odpady a činnostmi zhoršujícími klima, vytvářejícími tzv. skleníkový efekt, je to také další znečišťování přírodních zdrojů, odlesňování, destruktivní metody rybolovu atd. Jako nevhodné označuje i zalesňování druhů, které mohou těžce postihnout biodiverzitu, jež není zvyklá na nově zaváděné druhy.¹⁵³ Důsledkem takového konání člověka jsou destrukce celých ekosystémů, migrace živočichů, neplodnost a ztráta barevnosti korálových útesů, mizení tropických pralesů,...

Krokem ke zlepšení je ochrana suchozemských i mořských lokalit, které se už některé země věnují. Odborníci posuzují a vyhrazují zvláštní zóny, kde je větší rozmanitost ohrožených a chráněných druhů, a označují je jako chráněná území, na kterých jsou závazné předpisy pro ohleduplné zacházení s nimi. Mezinárodní organizace a občanská sdružení podnikají kroky, jež vedou k osvětě mezi obyvatelstvem, a připravují podklady pro vlády a naléhají na ně, aby přijímaly opatření pro ochranu životního prostředí.

---

¹⁵³ LS, s. 27

6.3.4 *Vztahy – mezilidské, i ke zvířatům a životnímu prostředí*

Papež František upozorňuje na souvislost mezi lidským a přírodním prostředím a na to, že je třeba věnovat pozornost příčinám, které souvisí s lidským a sociálním úpadkem. Ten dává ho do souvislostí s neschopnostmi náležitě čelit environmentální devastaci. Vyzdvihuje povolání člověka přijímat svět jako svátost společenství, jako způsob, jak se o něj dělit s Bohem a s bližními,¹⁵⁴ a to předpokládá vztah odpovědné vzájemnosti mezi člověkem a přírodou. Vždyť země a vše, co je na ní, patří Hospodinu (Dt 10,14) a všechny živé bytosti mají před Bohem svou vlastní hodnotu. Chválí ho a velebí už jenom tím, že existují, a Bůh se těší ze svého díla (Ž 104,31).¹⁵⁵

Veškerý hmotný svět je jazykem boží lásky, jeho bezmezná náklonnost vůči nám. Půda, voda, hory – všechno je božím pohlazením.¹⁵⁶ V místech, kde jsme jako děti vyrostly, i později znovu a znovu obnovujeme svou vlastní identitu.

Všechno je propojeno a vzájemná závislost tvorů je boží záměr. Pohled na jejich nesčetné rozmanitosti a nerovnosti stvoření (cedr i malý květ; orel i vrabec, ...) nám říká, že žádný tvor si sám nestačí, že tvorové existují tak, aby se doplňovali a sloužili jeden druhému.¹⁵⁷ Hmotný svět je výrazem božské lásky, v němž každý tvor zpívá hymnus vlastní existence a s radostí žije v boží lásce a naději.¹⁵⁸ Země je ze své podstaty společným dědictvím, jehož plody mají sloužit všem.¹⁵⁹

Vztahům mezi živými organismy a prostředím se věnuje ekologie. Sleduje, jak se jim daří v prostředí, kde se vyvíjí; vnímá, že všechno je ve vzájemném vztahu a z těchto poznatků pozoruje i souvislost se vztahovostí mezi lidmi; lze zjistit, že každé porušení solidarity a přátelství mezi nimi škodí i životnímu prostředí.

---

¹⁵⁴ LS, s.10

¹⁵⁵ LS, s. 46

¹⁵⁶ LS, s. 54

¹⁵⁷ KKC, s. 340

¹⁵⁸ LS, s. 55

¹⁵⁹ LS, s. 60

6.3.5 Kontemplace stvoření

Tento svět je radostným tajemstvím, které si zasluhuje, abychom ho kontemplovali s plesáním a chválou. V oddílu věnovaném kontemplaci stvoření papež František píše o možnosti využít velký potenciál zkušeností dvaceti století žitých bohatých křesťanských spiritualit, které mohou být zdrojem motivací k rozněcování láskyplné péče o svět. Nabízí možnost kontemplace,¹⁶⁰ přičemž upozorňuje na skutečnost, že *věřící člověk nekontemplyje svět zvenčí, ale zevnitř, přičemž uznává pouta, jimiž nás Otec sjednotil se všemi bytostmi.*¹⁶¹

Zmiňuje kontemplaci sv. Jana od Kříže, který zakoušel vnitřní pouto mezi Bohem a všemi bytostmi, a tak dokázal prožívat to, že se Bůh stával samotnou přírodou. Když obdivoval hory, už v nich vnímal, že jimi je pro něj jeho Milovaný, stejně tak jako hory, vnímal i údolí a ostatní přírodu. (viz *Píseň písni*).¹⁶² Podobnou zkušenost nalezneme i u Bonaventury, který učil, že „kontemplace je tím vznešenější, čím více v sobě člověk zakouší božskou milost anebo umí více rozpoznat Boha v ostatním stvoření.“¹⁶³

U Ježíše vidíme, že byl stále ve spojení s přírodou a věnoval jí pozornost plnou úžasu a lásky. Skrze její obrazy učil v podobenstvích. Své učedníky vybízel k souvislostem s božím stvořením a spojením s lidskou činností, vybízel učedníky, aby hleděli na pole, která už byla bílá ke žnám (J 4.35); jindy je vybízel k pohledu k liliím, které Bůh skvostně obléká (Mt 6,28); na nebeské ptactvo, na vrabce, ...

A tak můžeme pozorovat listy, cestičky, rosu nebo tváře chudých a všechna tato stvoření skrývají tajemství, které je možné kontemplot, a tak se spojovat s naším Stvořitelem.

---

¹⁶⁰ Kontemplace je nejvyšší stupeň křesťanské modlitby a je chápána jako účast na vnitřním životě Nejsvětější Trojice.

¹⁶¹ LS, s. 139

¹⁶² LS, s. 146

¹⁶³ In II Sent., 23, 2, 3

6.3.6 Svatý František a jeho hymnus o chvále stvoření

V encyklice je na několika místech pojednáno o hymnu Františka z Assisi, Píseň bratra Slunce. Napsal ji v roce 1225 po bezesné noci prožité s velkým tělesným utrpením. Toužil stvořit novou chválu Bohu za jeho stvoření a chtěl ji svěřit nejen hlasu lidí, ale i hlasům všech tvorů i celého viditelného vesmíru.

František z Assisi oslavuje stvoření podobně jako žalmista v Ž 104, ale poznává v něm ještě navíc i bratrskou a sesterskou provázanost. Z legend, které se nám dochovaly, je bratr¹⁶⁴ František přibližován jako kazatel evangelia všem lidem, rybám, ptákům, a dokonce i květinám, které vybízel, aby chválily a milovaly Hospodina, podobně jako bytosti obdařené rozumem. Velmi mu leželo na srdci smíření se všemi tvory. Díky snahám o toto smíření se bratru Františkovi podařilo vrátit se do stavu původní nevinnosti.¹⁶⁵

Církev ve Františkovi z Assisi¹⁶⁶ poznává apoštola chudoby, dobrovolné skromnosti a lásky ke všem živým i neživým tvorům. Odkazuje se na něj v dokumentu a dobro, kde se uvádí: „Máme naději, že i na naší sestře – matce zemi – zavládne *Pokoj a Dobro* jen tehdy, pokud v našich srdcích vyklíčí pokora a dobrovolná skromnost.“¹⁶⁷

---

¹⁶⁴ František z Assisi byl řeholník, zakladatel řádu, který podle něho získal název „františkánský“.

¹⁶⁵ Legenda Maior, VIII. 1: Františkánské prameny 1134

¹⁶⁶ Díky zaměření na přírodu byl František z Assisi dne 29. listopadu 1997 papežem Jan Pavlem II vyhlášen patronem ekologie.

¹⁶⁷ Pokoj a dobro, čl. 49

7. Poselství Ž 104 v teologii pro současnost

Poselství Ž 104 vnímám v pozvání k důvěře ve slova Písma, k modlitbě, chvále a děkování Bohu za stvořený svět. Zároveň přidávám k tomuto poselství dvě témata, která zaznívají v encyklice LS a považuji je pro současnost za zásadní. Jedná se o výchovu lidstva k jinému životnímu stylu, který by zohledňoval zotavení životního prostředí a jeho zachování pro další generace lidí, a dále politická jednání na národní i celosvětové úrovni, která by mohla dopomoci ke spojení se všech lidí k celkové ochraně životního prostředí na zemi.

7.1 Chvála, důvěra, děkování

Chvála Bohu v Ž 104 je jakýmsi vzorem pro modlitbu současného člověka. Žalm je modlitbou, která začíná a končí péčí o duši tím, že ji vyzývá k tomu, aby komunikovala s Bohem. Hned poté ukazuje, jak by ta modlitba mohla vypadat, žalm tedy učí člověka, jak se modlit. Nejprve žalmista vyjadřuje Bohu to, čemu věří, a také mu sděluje, že mu záleží na tom, v čem žije. Taková modlitba probouzí citlivost pro Hospodinovo stvoření, vnímavost pro všechny živé tvory a člověk pro tuto vnímavost pocítí odpovědnost za stvoření, což v něm vyvolá snahu je ochránit, jde tedy o ekologický rozměr lidského jednání.

Ve spirituálním rozměru žalmista podává obraz Boha, který je na začátku neskonale veliký, nedostupný. Nezůstává ale ve své zahalenosti a vydává se na cestu ke stvoření. Do dění vstupuje pohyb, v žalmu je použito obrazů vozu a perutí. Bůh připravuje životní prostředí, ve kterém se dá žít. Založí zemi, upravuje vody, hory, ... Velký důraz klade na vodu, stará se o to, aby všude byla vláha, aby bylo z čeho žít. Pečuje o stvoření i o člověka, dává mu víno, chléb, vše, co potřebuje jeho tělo i srdce. Stanovuje řád, kterým pověřuje slunce, měsíc, tmu.

Od v. 24 žalm poskytuje návod na to, jak má člověk na takovouto boží péči a lásku odpovědět. Má ocenit, jak velkolepě vše Bůh dělá. Má doufat, očekávat, počítat s Bohem, spolupracovat s ním, být mu otevřený. I Bůh očekává, že s ním jeho stvoření a člověk bude komunikovat. Jak se Bůh přibližuje, člověk vidí jeho tvář a nemůže se toho nasytit. Jakmile se boží tvář vzdálí, člověk se začíná bát. Najednou člověku záleží ale také na tom, aby Hospodin měl radost. Nejen, aby byl nějakým sluhou, který se o všechno stará, ale aby i on z toho něco měl, aby se radoval. A tak se člověk rozhoduje, že bude Hospodinu zpívat a oslavovat Boha.

Oslava Boha je silná zbraň proti lhostejnosti a čemukoliv, co by Bohu odporovalo. Znamená to nově objevovat život jako úplně nesamozřejmou zkušenost dobroty a krásy, a to povzbuzuje k vděčné důvěře ve stvořenou skutečnost, která je dílem velkolepé boží přízně.

7.2 Výchova k jinému stylu života

Současný moderní svět je ohrožený přílišným zaujetím technikou, která vede člověka k vytvoření odstupů a k degradaci vztahu mezi člověkem, druhými lidmi i celým stvořením. V posledku i na krásu stvoření hledí skrze obrazovky, což klade překážky bezprostřednímu prožívání a vzájemné interakci. Pozornost ke kráse se tím vytrácí, a přitom je krása tak významná. Dostojevskij ve svém románu *Idiot* vložil do úst hlavnímu hrdinovi větu „Krása spasí svět“. Tato myšlenka je velmi pravdivá, a tak silná, že se osamostatnila a je znovu a znovu ohlašována.

Dále je důležité položit důraz na vztahy člověka a stvoření a po vzoru Františka z Assisi s ním vytvářet bratrství. Stvoření samo nás učí o Bohu, jak říká Job v souladu s obsahem Ž 104: *Avšak dobytka se zeptej, poučí tě, nebeského ptactva, ono ti to poví, poučí tě i křoviska země, mořské ryby vyprávět ti budou. Kdo v nich všech by nevěděl, že ruka Hospodinova to učinila a že v jeho ruce je život všeho, co žije... (12.7–15)*

Zaměření se na Ž 104 probouzí nejen citlivost vůči stvoření, ale učí Hospodinovo stvoření vnímat v partnerském smyslu jako něco, co potřebuje, co mu je blízké. Nabízí vnímat boží stvoření podobně jako František z Assisi ve svém chvalo zpěvu, v bratrském duchu se všemi stvořenými tvory, se kterými sdílí tento svět.¹⁶⁸

Znovu obnovit úctu k Bohu, k celému jeho stvoření, zamířit k úctě k bližním a uvědomit si, že jakékoliv ubližování božimu stvoření je krádež a odmítnutí plnit lidské poslání chránit a střežit zemi. Je třeba oprášit boží přikázání z hory Sinaj a aplikovat ho na vztah se stvořeným světem.

Papež František v encyklice LS vyzývá ke změně, k zaměření se na jiný styl života.¹⁶⁹ Důležitost vidí ve vzdělávání lidí, přičemž poznatky, které se dozvídají, by v nich měly vzbuzovat potřeby změnit jednání. Ačkoliv jsou lidské bytosti schopny se až do krajnosti ničit, jsou schopny se opět rozhodnout pro dobro a tím se obnovit. Tím, že Ž 104 není výpovědí o minulosti, má svět naději. Bůh stále všechno činí nové a může se ujmout i tohoto poraněného světa. Ž 104 ujišťuje, že Bůh stále jedná.

„Křesťanský pohled je veden vědomím, že veškeré přírodní zdroje jsou vzácnými božími dary, a to pro všechny generace, i pro ty, které přijdou po nás. Ohleduplnost vůči životnímu prostředí a skromnost ve spotřebě statků patří k základním prvkům ekologické etiky.“¹⁷⁰ Proto je třeba zaměřit ekologickou výchovu a spiritualitu na šetření se zdroji a celkově vychovávat lidi ke smlouvě mezi lidstvem a životním prostředím.

7.3 Politická jednání

Ke zhoršujícímu se životnímu prostředí se vyjadřoval i papež Pavel VI.¹⁷¹ mluvil o potřebě uvažovat o jediném světě, který byl stvořen Bohem pro všechny lidi a o který jako všichni lidé společně máme pečovat. Papež František v encyklice LS tuto myšlenku rozvíjí, mluví o společném světě jako o společném domově a vyzývá k dialogu o životním prostředí a promítá jej mimo jiné do oblasti ekonomiky a politiky.

---

¹⁶⁸ Tento motiv Papež František dále rozvíjí ve své encyklice Fratelli tutti

¹⁶⁹ LS, s. 129

¹⁷⁰ Cit. Pokoj a dobro, čl. 44

¹⁷¹ Encyklika Evangelii nuntiandi

V oblasti politiky zároveň reviduje již proběhlá politická jednání a summity. V části encykliky LS zaměřené na politiku a ekonomiku uvádí, že v úvahách o společném dobru nevyhnutelně potřebujeme, aby ekonomika a politika začaly společně a s rozhodností sloužit životu.¹⁷² Navazuje tak na svého předchůdce; už papež Benedikt XVI. mluvil o nutnosti odstranit strukturální příčiny nefunkčnosti světové ekonomiky a o důležitosti zaručit respektování životního prostředí.¹⁷³

Ekonomické mocnosti upřednostňují a ospravedlňují systém, ve kterém převažují spekulace a snaha o finanční výnosy. Přijímají každý technologický rozvoj s cílem profitovat, aniž by věnovaly pozornost eventuálním negativním důsledkům na člověka.¹⁷⁴ Světové ekologické hnutí, summity o Zemi a podobné mezinárodní akce vypracovávají závěry a dohody, které v průběhu času ale bývají uskutečněny pouze částečně, protože nejsou propracovány kontrolní mechanismy, které by na dodržování dohlížely. V těchto směrech je třeba více dbát na důslednost.

Důležitým argumentem pro další politická jednání v oblasti péče o životní prostředí je mezigenerační solidarita. Je třeba zajistit, aby dobré životní podmínky mohly zůstat i pro generace dalších lidí.

---

¹⁷² LS, s. 119

¹⁷³ BENEDIKT XVI.: *Promluva k diplomatickému sboru u Svatého stolce* (8. ledna 2007): AAS 99 (2007), s. 73

¹⁷⁴ LS, s. 70

Závěr

Tato práce pojednává v sedmi kapitolách o exegezi žalmu 104 a jeho citacích a aluzích v církevních dokumentech posledních dvou století.

První kapitola je zaměřená na literární rozbor žalmu. Nejprve obecněji popisuje žalmy jako takové, jejich literární strukturu, členění a zařazení do knihy žalmů. Všímá si nástrojů hebrejské poezie projevujících se zvláště v hebrejských paralelismech a oceňuje význam poezie žalmů pohledem C. S. Lewise i Atanáše, který knihu žalmů obrazně přirovnává k zahradě s plody, a to jak vlastními, tak i všech starozákonních knih. Dále pokračuje už samotným Ž 104, a to z hlediska jeho použití v liturgii jak židovské, tak křesťanské, a v další podkapitole studuje různé možnosti členění veršů žalmu podle různých kritérií. Je zde uvedeno uspořádání žalmistovy řeči ve vztahu od sebe k Bohu, k posluchačům atd. podle Johna Edgara Goldingay; koncentrická struktura podle témat, struktura podle řečových jednotek tak, jak ji uvádí Willem A. Van Gemeren, i rozčlenění do oddílů podle témat podle Václava Bognera.

Druhá kapitola se zabývá zprávou o stvoření v Gn 1 a studuje její paralelu v Ž 104. V konkrétních jednotlivých dnech Hospodinova tvoření porovnává obsah chvalo zpěvu Ž 104. Zatímco v Gn na své dílo se zálibou hledí sám Bůh, v žalmu je obdivuje žalmista a toto pozorování v něm vzbuzuje úžas a vyvolává chválu Bohu, který vše stvořil a stále tvoří v novosti. Stvořitelský hymnus zdůrazňuje Hospodinovu činnost a postup jednání v průběhu stvoření, žalmista je pozorovatelem už hotového díla, žasne a přikazuje své duši Hospodinu dobrořečit za všechno, co udělal.

Ve třetí kapitole se práce zaměřuje na exegezi Ž 104, zabývá se historickým bádáním a zabývá se otázkou doby vzniku žalmu. Jedná se o obtížný problém, který není dosud jednoznačně vyřešený, žalm neposkytuje žádná vodítka, která by vedla k jasným výsledkům, a tak se závěry bádání exegetů neshodují. V této souvislosti práce nabízí porovnání se starověkým egyptským chvalo zpěvem na Atona, protože je mu svým pojetím blízký, takže lze uvažovat o možné inspiraci autora žalmu tímto hymnem.

V rámci historických bádání se práce dotýká i dobových představ starověkých lidí. Tyto představy byly propojeny s různými mýty a také se projevíly v textu. Jedná se o představy umístění země na pilířích, umístěním nebeské klenby, oceánu, vod, hor s tunely vedoucími do šeuolu; ale také problematikou chaosu, mýtických obrazů stromů i bájného nebezpečného tvora livjátana ap.

Střed práce tvoří obsáhlá kapitola o různých interpretačních rovinách žalmu. Zpracovává žalm po jednotlivých verších a čerpá především z podrobné komentářové literatury, kde jsou sumarizovány pohledy na exegetické rozборы Ž 104, a to s přihlédnutím k rabínským komentářům i výkladům církevních otců, zejména Augustina a Jeronýma. Práce se opírá především o publikaci Žalmy 101–118 z řady Komentáře ke Starému Zákonu, kolektivu autorů Bohdana Hroboně a Adriana Kaciana.

V páté kapitole práce uvádí některé vybrané biblicko – teologické aspekty, které žalm nabízí v rozboru. Zaměřuje se především na boží stvořitelenskou činnost, pak zkoumá boží tvář, postupuje k božimu duchu, ve kterém se v novozákonním pohledu projevuje osoba Ducha Svatého. Dále zkoumá aspekt žehnání a dobrořečení, otázky demytologizace víry starověkých lidí, které texty Písma vyvádí z jejich mylných představ a převádí je do pravdivého postoje do vztahu k jedinému Bohu, jenž všechno stvořil. Dalším tématem, které je v tomto oddíle zahrnuto je téma chléb a víno, moře a posledním tématem jsou stromy.

V šesté kapitole se práce zaměřuje na dokumenty katolické církve posledních dvou století zabývajících se vztahem ke stvořenému světu a hledá v nich citace žalmu a možné odkazy jeho poselství. Tato kapitola se zabývá především encyklikou papeže Františka *Laudato si'*, ale všímá si též dokumentu Papežské biblické komise *Bible a morálka*, který zmiňuje závislost stvoření na Bohu a oslavu Boha jako zdroj důvěry v hříchem poškozeném světě, a dále také práce Mezinárodní teologické komise *Společenství a služba*, která neopomíjí krizi životního prostředí a zodpovědnost člověka za stvořený svět.

V ekologicky zaměřené encyklice papeže Františka práce jmenuje některé témata, která korespondují s obsahem Ž 104. Jedná se o téma vody, která je naprosto nezbytná pro jakýkoliv život, a přece právě voda je ve znečištěném prostředí původcem nemoci a mnohdy také smrti. Dalším tématem je rozmanitost druhů a biodiverzita, která je nezbytná pro stabilitu životního prostředí a zároveň je prvkem vypovídajícím o bohatství samotného Boha. V souvislosti s porušeným životním prostředím papež František zmiňuje narušené vztahy, jak vůči přírodě, zvířatům, tak i vůči lidem a popř. Bohu, neboť všechno je vzájemně úzce propojeno. Encyklika poukazuje na sílu kontemplace a přináší odkaz z bohatství spirituality svatého Františka z Assisi, především v jeho pokoře a spřízněnosti se stvořením, zvláště v jeho chvalozpěvu Píseň bratra Slunce.

Poslední kapitola této práce se zamýšlí nad poselstvím žalmu pro současnost. Vidí ho jak ve způsobu modlitby, který žalm nabízí, tak i v rozvíjení důvěry, děkování, zpívání zejména ve chvalozpěvech Bohu za jeho stvoření. Dále zdůrazňuje potřebu změny v přístupu ke stvořenému světu, a to cestou výchovy k jinému životnímu stylu, který bude vůči stvoření citlivější a vstřícnější. Tato důležitá poselství je nutné prosazovat do politických jednání v lokálním i mezinárodním prostoru, neboť planeta je společným prostorem pro všechny lidi a cokoliv se odehrává na některé části země, v posledku se dotýká všech lidí a projeví se ve zlepšení anebo zhoršení životních podmínek.

Seznam zkratek

Zkratky biblických knih jsou používány podle ČEP

ČEP Český ekumenický překlad, zkratky jednotlivých biblických knih

JB Jeruzalémská Bible

LS Laudato si'

s. strana

ns. normostrana

NZ Nový Zákon

SZ Starý Zákon

v., vv. verš, verše

Ž žalm

Použitá literatura

- BIBLE, ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1998.
- ALLEN, Leslie C. *Psalms 101–150*. WBC 21. Thomas Nelson, 2002.
- ALLMEN, Jean-Jaques a kol. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1987.
- BALDERMANN, Ingo. *Úvod do biblické didaktiky*, Jihlava: Mlýn, 2004.
- BÍČ, Miloš. *Ze světa Starého zákona I.*, Praha: Kalich, 1986.
- BOGNER, Václav. *Žalmy*, Praha: Česká katolická charita, 1973.
- BONAVENTURA, Jiří Štivar. *Františkánské prameny*, Velehrad: Křesťanská akademie Řím, 1982.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Pokoj a dobro*, Praha: Sekretariát ČBK, 2000.
- FILIPÍ, Pavel. *Pozvání k naději*. Praha: Kalich, 2006.
- FISCHL, Viktor. *Kniha žalmů*, Praha: Melantrich, 1998.
- FRANTIŠEK, *Laudato si'*. Praha: Paulinky, 2018.
- HOSSFELD, F – L., ZENGER, E *Psalmen 101–150*. Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament; Freiburg; Herder, 2008.
- GOLDINGAY, John. *Psalms*. Vol. 3. (Psalms 90–150), Grand Rapid 2008.
- HROBOŇ, Bohdan. KACIAN, Adrian. a kol. *Žalmy 101–118*, Komentáře k Starému zákonu 8, Trnava: Dobrá kniha, 2020.
- LÄPPLE, Alfred. *Úvod do Starého zákona*, Praha: Česká katolická Charita, 1972.
- LEON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad–Křesťanská akademie, 1981.
- MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Společenství a služba*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956.
- OPLETAL, František. *Rozjímání nad žalmy*. Olomouc: Matice cyrilometodějská. 2002.

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, *Bible a morálka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

RÖMER, Thomas. a kol., *Úvod do Starého zákona*, Jihlava: Jan Keřkovský–Mlýn, 2020.

VACHALA, B., *Milostné písně starého Egypta*, Praha: SET OUT, 2003.

Van GEMEREN W.A.: *Psalms*; In: The Exoisutir's Bible Commentary (ed.: Gaebekeub F, E,) m cik, 5 Grand Rapids, Michigan, 1991.

Výklady ke Starému zákonu III. Knihy naučné, *Job–Píseň písní*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

WEISER, Artur. *The Psalms*. Old Testament Library. Louisville: Westminster John Knox |Press, 1962.

WESTERMANN. Claus. *The Living Psalms*. Michigan: T T Clark, 1989.

ZIOLKOWSKI, Zenon. *Nejtěžší stránky Bible*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

BENEDIKT XVI.: *Promluva k diplomatickému sboru u Svatého stolce* (8.ledna 2007); AAS 99 (2007), 73

Přílohy

Achnatonův chvalozpěv na Slunce

Chvalozpěv stvoření sv. Františka (původní název Píseň bratra Slunce)

7.4 Achnatonův chvalozpěv na Slunce¹⁷⁵

Chvalozpěv na Reharachteje, jenž jásá na obzoru,
nese jméno slunečního svitu a žije na věky věků;
na velkého žijícího Atona, jenž dlí ve svátečním pavilónu, Pána všeho, co obsáhne Slunce,
Pána nebe, Pána země, Pána Atonova chrámu v Achetatonu;
na krále Horního a Dolního Egypta, jenž žije pravdou,
Pána Obou zemí Nefercheprurea Vaenrea, syna Reova, jenž žije pravdou,
Pána zářných východů Achnatona, dlouho žijícího;
na milovanou Velkou manželku krále,
Paní Obou zemí Nefernefruaton Nefertiti, jež žije, je svěží a mladá na věky věků.

Krásně vycházíš v záři na nebeském obzoru, ty žijící Slunce, jež dáváš život!

Vycházíš na východním obzoru a naplňuješ všechny země svojí krásou.

Jsi působivé, mocné a třpytivé, vysoko nad všemi zeměmi.

Tvé paprsky pronikají do zemí, stejně jako tvoje tvořivá síla:

jako Re je dosáhneš a podrobíš pro svého milovaného syna.

I když jsi tak vzdálené, tvé paprsky jsou na zemi, i když jsi vidět, tvé putování nelze poznat.

---

¹⁷⁵ VACHALA, s. 83–88

Když se odebereš k západnímu obzoru, země se ocitne ve tmě, v říši smrti.

Lidé spí v ložnicích s hlavami zakrytými, jedno oko nevidí druhé.

A kdyby jim ukradli všechny věci pod hlavou, ani by o tom nevěděli.

Všechny šelmy vycházejí ze svých doupat, všechna havěť bodá.

Tma je jako hrob: země je tichá, neboť její stvořitel odpočívá na obzoru.

Jakmile ráno vyjdeš na obzoru, zazáříš, ty denní Slunce.

Zaháníš tmu a vysíláš paprsky a Obě země mohou denně slavit svátek.

Kdo má nohy, probudí se: díky tobě lidé vstávají, myjí se a oblékají

a zdviženými pažemi tě uctívají, protože ses objevilo v záři. Celá země se pustí do práce.

Dobytěk se uspokojuje svou krmí, stromy a rostliny rostou.

Ptáci vylétají z hnízd a křídly tě zdraví.

Zvěř skáče a vše, co odlétá a přilétá, žije, neboť pro ně vycházíš.

Lidé se plaví po proudu i proti proudu;

Všechny cesty jsou otevřeny, protože jsi vyšlo v záři.

Ryby v řece před tebou vyskakují, neboť tvé paprsky pronikají i do moře.

Díky tobě se v ženě vyvíjí semeno, z něhož vytváříš lidi.

Udržuješ při životě syna v matčině lůnu, a konejšíš ho, když pláče.

Opatruješ ho v matčině lůnu a dodáváš mu dechu, neboť chceš zachovat naživu vše, co jsi stvořilo.

A když vyjde z lůna a sám začne od prvního dne dýchat, otevřeš mu ústa a postaráš se o něho.

Když se nevylíhlé kuře ozve ve skořápce, dodáš mu dechu, abys je udrželo při životě.

Po době, kterou jsi mu vymezilo, rozbije vejce, povstane z něho a hned začne pípat.

A sotva se z něho dostane, už běhá po svých.

Kolik jsi toho jen stvořilo a zraku je to skryté!

Jediné božstvo, jemuž není podobného!

Když jsi bylo samojediné, stvořilo jsi podle svého zemi s lidmi, stády dobytka a zvěří,

se vším, co je na ní a běhá po nohou,

se vším, co je ve vzduchu a létá na křídlech.

Všem zemím – Sýrii, Núbii i egyptské zemi – jsi přidělilo území a poskytlo obživu.

Jeden každý má co jíst a má určenou dobu života.

Jazyky lidí se liší, právě tak jako jejich vlastnosti – i barvu pleti mají různou: tak jsi odlišilo cizince.

Stvořilo jsi Nil v Západní říši a přivádíš ho, jak si přeješ,

abys udrželo při životě lidstvo, jež jsi stvořilo: jsi jeho pánem, který se s ním souží.

Pane všech zemí, jenž pro ně vycházíš, denní Slunce, majestátné!

Všem vzdáleným zemím jsi poskytlo život. Vytvořilo jsi na nebi Nil, aby k nim sestupoval:

a on se vlní mezi horami jako moře a zaplavuje jim pole u sídlišť.

Jak znamenité jsou tvé úmysly, Pane věčnosti!

Nebeský Nil dáváš cizím národům i pádící zvěři všech hornatých zemí.

A Nil přichází ze Západní říše do Egypta.

Tvé paprsky vyživují louky: když vycházíš, zelenají se a rostou, jak si přeješ,

Vytvořilo jsi roční období, aby mohlo růst to, co jsi stvořilo:

zimou, abys vše ochladilo, léto, aby tě vše pocítilo.

Vydvihlo jsi nebem abys na něm mohlo vycházet a abys pozorovalo vše, co jsi jako samojediné stvořilo.

V podobě žijícího Slunce vycházíš a záříš vzdaluješ se i přibližuješ.

Vytváříš miliony podob sebe Jediného: města a vesnice, pole, cesty a řeky.

Každý zrak na tobě spočine, když jsi nad hlavou, ty denní Slunce!

A třebaže odejdeš – a potom tě už nevidí žádné oko, jež jsi právě ty obdařilo vnímavostí – abys nemuselo hledět na své výtvořiny,

mám tě stále na paměti, neboť nikdo tě nezná kromě tvého syna Nefercheprurea Vaenrea,

Jen jeho seznamuješ se svými úmysly a svou mocí!

Země povstává díky tobě, neboť jsi ji stvořilo:

když vycházíš žije se, když zapadá, umírá se.

Oči hledí na tvou krásu, když zapadáš; veškeré práce ustávají, když zmizíš na západě.

Když znovu vyjdeš vše rozkvetne pro krále; rovnováha vládne od okamžiku, kdy jsi stvořilo zemi.

Zřídilo jsi vše pro svého syna, jenž z tebe vzešel, krále Horního a Dolního Egypta, jenž žije pravdou, Pána Obou zemí Nefercheprurea Vaenrea, syna Reova, jenž žije pravdou;

a pro milovanou Velkou manželku krále, Paní Obou zemí Nefernefruaton Nefertiti, jež žije a je mladá na věky věků.

7.5 Chvalozpěv stvoření sv. Františka

Nejvyšší, všemocný, dobrý Pane,
tobě buď chvála, sláva, čest a všechno dobrořečení.

Patří tobě jedinému, Nejvyšší,
a žádný člověk není hoden vyslovit tvé jméno.

Ať tě chválí, můj Pane, všechno, co jsi stvořil,
zvláště pak bratr slunce,

neboť on je den a dává nám světlo,

je krásný a září velkým leskem,

vždyť je, Nejvyšší, tvým obrazem.

Ať tě chválí, můj Pane, sestra luna a hvězdy,

stvořils je na nebi jasné, vzácné a pěkné.

Ať tě chválí, můj Pane, bratr vítr

a vzduch i oblaka, jasná obloha i každé počasí,

kterým živiš své tvory.

Ať tě chválí, můj Pane, sestra voda,

která je velmi užitečná, pokorná, vzácná a čistá.

Ať tě chválí, můj Pane, bratr oheň, kterým osvěcuješ noc

a on je pěkný, příjemný, mocný a silný.

Ať tě chválí, můj Pane, naše sestra, matka země,

která nás živí a slouží nám

a rodí rozličné plody s pestrými květy a travu.

Ať tě chválí, můj Pane, ti, kdo odpouštějí pro tvou lásku

a snášejí nemoci a soužení.

Blaženi ti, kdo je snesou v pokoji, neboť ty,

Nejvyšší, dáš jim korunu.

Ať tě chválí, můj Pane, naše sestra smrt těla,

žádný živý člověk jí nemůže uniknout.

Běda těm, kdo zemřou ve smrtelných hříších.

Blaze těm, které nalezne spojeny s tvou nejsvětější vůlí,

neboť druhá smrt jim neublíží.

Chvalte mého Pána, dobrořečte a děkujte mu

a služte mu s velkou pokorou.¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ Františkánské prameny, s. 71